

Nieuwsbrief - EHRC Updates 2024-12

Nummer 12, 2024

Redactie: J.H. Gerards, H. Morre, J. Krommendijk, S. Lambrecht, P. Ölçer, B. Aarrass, L.E. Burgers, P. Cannoot, L.R. Glas, C. Mak, D.A.G. van Toor en C. Van de Graaf.

INHOUDSOPGAVE

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:0613JUD005613818 13-06-2024

RFE/RL Inc. e.a. t. Azerbeidzjan, EHRM 13 juni 2024, nrs. 56138/18 en 3 andere

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:0613JUD003231223 13-06-2024

Dániel Karsai t. Hongarije, EHRM 13 juni 2024, nr. 32312/23

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:0613JUD000061521 13-06-2024

Cvikova t. Slowakije, EHRM 13 juni 2024, nrs. 615/21, 9427/21 en 36765/21

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:0611JUD004790919 11-06-2024

T.V. t. Kroatië, EHRM 11 juni 2024, nr. 47909/19

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:0611JUD003248319 11-06-2024

Nealon en Hallam t. Verenigd Koninkrijk, EHRM (GK) 11 juni 2024, nrs. 32483/19 en 35049/19

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:0611JUD005515916 11-06-2024

Kokëdhima t. Albanië, EHRM 11 juni 2024, nr. 55159/16

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:0606JUD001345915 06-06-2024

L.T. t. Oekraïne, EHRM 6 juni 2024, nr. 13459/15

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:0606JUD001935817 06-06-2024

Cramesteter t. Italië, EHRM 6 juni 2024, nr. 19358/17

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:0606JUD003655919 06-06-2024

Bersheda en Rybolovlev t. Monaco, EHRM 6 juni 2024, nrs. 36559/19 en 36570/19

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

[ECLI:CE:ECHR:2024:0604JUD005724621](#) 04-06-2024

Zouboulidis t. Griekenland (nr. 3), EHRM 4 juni 2024, nr. 57246/21

[Europees Hof voor de Rechten van de Mens,](#)

[ECLI:CE:ECHR:2024:0604JUD002232119](#) 04-06-2024

Wick t. Duitsland, EHRM 4 juni 2024, nr. 22321/19

[Europees Hof voor de Rechten van de Mens,](#)

[ECLI:CE:ECHR:2024:0604JUD004899814](#) 04-06-2024

Varyan t. Armenië, EHRM 4 juni 2024, nr. 48998/14

[Europees Hof voor de Rechten van de Mens,](#)

[ECLI:CE:ECHR:2024:0604JUD006219919](#) 04-06-2024

Bosev t. Bulgarije, EHRM 4 juni 2024, nr. 62199/19

[Europees Hof voor de Rechten van de Mens,](#)

[ECLI:CE:ECHR:2024:0604JUD000283221](#) 04-06-2024

Alpaslan t. Turkije, EHRM 4 juni 2024, nr. 2832/21

Hof van Justitie van de Europese Unie

[Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2024:487](#) 11-06-2024

Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Femmes s'identifiant à la valeur de l'égalité entre les sexes), HvJ EU (GK) 11 juni 2024, zaak C-646/2

Annotatie

[Dániel Karsai t. Hongarije \(EHRM, nr. 32312/23\) – Evenwicht tussen wettelijk verbod hulp bij zelfdoding en wensen terminaal zieke patiënt](#)

prof. mr. A.C. Hendriks

Annotatie

[Gunnarsson en Norddahl t. IJsland \(EHRM, 24159\) – Onpartijdigheid in verkiezingsgeschillen](#)

J.L.W. Broeksteeg

Annotatie

[Aydin Sefa Akay t. Turkije \(EHRM, 59/17\) – Immuniteit van internationale rechters in het licht van art. 5 EVRM](#)

C.M.J. Ryngaert

ANNOTATIE

**Dániel Karsai t. Hongarije (EHRM, nr. 32312/23) –
Evenwicht tussen wettelijk verbod hulp bij zelfdoding en
wensen terminaal zieke patiënt*****prof. mr. A.C. Hendriks***

1. Het Hof oordeelt in de zaak *Karsai* dat op Hongarije niet de verplichting rust om klager de mogelijkheid te bieden van hulp bij zelfdoding. Sterker, het algehele strafrechtelijke verbod van het verlenen van hulp bij zelfdoding op personen met de Hongaarse nationaliteit vormt geen schending van het recht op zelfbeschikking van terminaal zieken. Het EHRM oordeelt dat Hongarije een aanvaardbare balans heeft gevonden tussen de wensen van klager aangaande zijn levenseinde en de doelstellingen van wetgeving die hulp bij zelfdoding in alle situaties verbiedt, namelijk in het bijzonder ter bescherming van kwetsbare personen. In Hongarije kunnen patiënten palliatieve zorg en pijnbestrijding krijgen en hebben patiënten het recht om niet te worden behandeld of een behandeling te beëindigen. Hoe beargumenteert het EHRM deze uitspraak meer in het bijzonder? En heeft deze uitspraak gevolgen voor Nederland en België, waar het verlenen van hulp bij zelfdoding voorwaardelijk niet wordt vervolgd? Deze vraag is in het bijzonder actueel gelet op de stijging van het aantal patiënten dat sterft door hulp bij zelfdoding of euthanasie in Nederland[1] en België,[2] en een aantal hieronder te bespreken uitspraken over zorgvuldige uitvoering van palliatieve zorg.

2. Het EHRM heeft in 2002 in de zaak *Pretty* duidelijk gemaakt dat het recht op leven (art. 2 EVRM) en het recht op zelfbeschikking aangaande het eigen levenseinde (art. 8 EVRM) op gespannen voet met elkaar staan.[3] Zo oordeelde het EHRM in deze zaak dat ‘Article 2 cannot, without a distortion of language, be interpreted as conferring the diametrically opposite right, namely a right to die’.[4] Uit de zaak *Pretty* kan evenwel niet de conclusie worden afgeleid dat hulp bij zelfdoding of andere vormen van een zelfgekozen overlijden altijd ondergeschikt zijn aan het recht op leven. Uit latere uitspraken[5] blijkt dat het EHRM niet iedere vorm van levensbeëindiging strijdig acht met het EVRM.[6] Voorwaarde is wel dat de nationale wetgeving kwetsbare personen in het bijzonder beschermt om over dergelijke vraagstukken vrijelijk te kunnen beslissen. Of, zoals het EHRM meermaals overwoog: ‘the Court considers that an individual’s right to decide by what means and at what point his or her life will end,

provided he or she is capable of freely reaching a decision on this question and acting in consequence, is one of the aspects of the right to respect for private life within the meaning of Article 8 of the Convention.’[7] In de zaak *Karsai* herhaalt het EHRM deze overwegingen (par. 123) en vormt de bescherming van kwetsbare personen een belangrijke overweging om te concluderen dat het Hongaarse strafrechtelijk verbod van ieder vorm van hulp bij zelfdoding een belangrijke reden is om dit verbod verenigbaar te verklaren met het EVRM.

3. Wat waren nu precies de overwegingen van het EHRM om te oordelen dat de Hongaarse autoriteiten een juist evenwicht hadden bewerkstelligd tussen het met het strafrechtelijke verbod van hulp bij zelfdoding nagestreefde doel van bescherming van kwetsbare personen en de expliciete wens van klager om zijn leven via hulp bij zelfdoding te kunnen laten beëindigen? Klager lijdt aan de terminale en onbehandelbare ziekte ALS (Amyotrofische Laterale Sclerose), een ernstige ziekte van de motorische zenuwcellen in de hersenen en het ruggenmerg. Als gevolg hiervan vallen spieren een voor een uit, waardoor bewegen, eten, praten en ademen steeds moeilijker gaan. Na de eerste symptomen komt de patiënt binnen 3-5 jaar door verstikking om het leven.

4. Ter beantwoording van het geschil kent het EHRM de nationale autoriteiten bij vragen rond het levenseinde een ruime mate van beoordelingsvrijheid toe. Of, zoals het EHRM recentelijk nog overwoog: ‘zaken rond het levenseinde roepen complexe juridische, sociale, morele en ethische vragen op’.[8] Dat deze balans in het voordeel van het strafrechtelijk verbod van hulp bij zelfdoding uitvalt heeft blijkens de uitspraak te maken met een aantal omstandigheden. Allereerst is hulp bij zelfdoding in de meerderheid van de lidstaten van de Raad van Europa op dit moment verboden. Zoals gezegd wordt dit verbod in het geval van Hongarije mede ingegeven door het belang van bescherming van kwetsbare patiënten tegen levensbeëindiging waarmee zij wellicht niet hebben ingestemd en een inschatting van de risico’s en gevaren van hulp bij zelfdoding. In Hongarije kunnen patiënten, gebruikmakend van hun recht op vrije en geïnformeerde toestemming, iedere behandeling weigeren of laten beëindigen. In Hongarije kunnen patiënten voorts verzoeken om palliatieve zorg en van palliatieve sedatie, een mogelijkheid waarvan klager geen gebruik had willen maken. En zelfs als deze vormen van zorg niet aanwezig zijn, zo overweegt het EHRM, bestaat er voor verdragsstaten geen verplichting om hulp bij zelfdoding te verlenen of toe te laten.

5. Deze uitspraak wordt door zes van de zeven rechters onderschreven. Alleen rechter Felici, rechter namens San Marino, meent in zijn *dissenting opinion* dat het EHRM had moeten oordelen dat het Hongaarse strafrechtelijke verbod op hulp bij zelfdoding strijdig is met art. 8 EVRM, ook in samenhang met art. 14 EVRM. Het verbod beperkt namelijk de vrijheid van personen om hun eigen leven in te richten en desgewenst te laten beëindigen. Hoe sympathiek dit standpunt wellicht ook klinkt, het is niet in lijn met de huidige jurisprudentie

van het EHRM bij vragen rondom het levenseinde. Dit verklaart waarom de meerderheid van de kamer van het EHRM die over de zaak oordeelde niet heeft ingestemd met deze *opinion*.

6. Dat laat onverlet dat de weging van de tegengestelde belangen van het EHRM niet geheel vanzelf spreekt. Allereerst erkent het EHRM dat hulp bij zelfdoding een risico vormt voor kwetsbare personen, mede vanwege de aan hulp bij zelfdoding verbonden risico's op fouten. Dit argument werd door klager bestreden, die stelde dat dit argument leidde tot een vorm van discriminatie van personen met een ziekte of handicap. Het EHRM stemt niettemin – stilzwijgend – in met het verweer van de Hongaarse autoriteiten dat kwetsbare personen extra moeten worden beschermd bij vragen rond het levenseinde en dat deze bescherming geen vorm is van 'ableism', ongelijke behandeling op grond van een handicap. Over dit vraagstuk kan veel worden gezegd, zoals het EHRM in het verleden wel al deed in zaken rond handelingen die kunnen leiden tot het levenseinde.[9] Mensen die terminaal ziek zijn hebben het recht om goed te worden geïnformeerd en begeleid over het desgewenst kunnen beëindigen van hun behandeling of om over te gaan tot levensbeëindiging indien dat is toegestaan. Mijns inziens betekent de aanwezigheid van een terminale ziekte niet automatisch dat de betrokkene in mindere mate in staat is om keuzemogelijkheden te begrijpen en daarover wilsbekwaam te kunnen beslissen. Dat geldt in het geval van de ziekte ALS wellicht temeer; ALS is onbehandelbaar en leidt onmiskenbaar tot een mensonterende dood. Ik zie ook niet waarom de kans op fouten bij de behandeling van terminaal zieke patiënten groter zou zijn dan in andere zorgsituaties. Kortom, de redenering dat terminaal zieke patiënten meer – al dan niet tegen hun eigen keuzes – moeten worden beschermd dan andere patiënten bij een reguliere medische behandeling kan ik niet goed volgen. Dit heeft naar mijn mening te maken met het miskennen van de mogelijkheid van kwetsbare personen om hun eigen wensen te maken en te uiten. Anders gezegd, dit getuigt van ableism. Een dergelijke 'ablistische' handelwijze, zoals gevolgd door het EHRM, is volgens mij strijdig met een van de belangrijkste rechten in het uit 2006 stammende Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (VN-Gehandicaptenverdrag), te weten het recht op gelijke behandeling en het recht om ieders mening te erkennen.

7. Voor het EHRM weegt zwaar dat patiënten in Hongarije – net als in alle andere verdragsstaten van het EVRM – in aanmerking komen voor palliatieve zorg en, eventueel, palliatieve sedatie. Palliatieve zorg is erop gericht om de kwaliteit van leven van terminaal zieke patiënten te behouden en te verbeteren. Deze zorg is bijvoorbeeld gericht op het bestrijden of onderdrukken van pijn, moeheid en angst, maar heeft niet het doel om te genezen. De terminale ziekte hoeft niet acuut het leven van de patiënt te bedreigen; de bedreiging kan soms nog weken of maanden uitblijven. Palliatieve sedatie, het opzettelijk verlagen van het bewustzijn van een patiënt, mag pas in de stervensfase van de

patiënt worden verleend. Palliatieve sedatie kan als secundair effect hebben dat het leven van de patiënt wordt bekort, maar is daarop niet gericht. Hieruit wordt duidelijk dat palliatieve zorg en sedatie andere doelen hebben dan het actief beëindigen van het leven van een patiënt. Daar komt bij dat de kwaliteit van palliatieve zorg, blijkens uitspraken van diverse betrokkenen zoals aangehaald in de uitspraak, wordt betwijfeld. Gelet op deze verschillen is het de vraag of beide vormen van zorg wel met elkaar kunnen worden vergeleken. Los daarvan doen zich rond palliatieve zorg en sedatie in de dagelijkse praktijk diverse vragen voor, bijvoorbeeld met betrekking tot de regievoering.[10] Ook is niet altijd duidelijk hoeveelheid palliatieve zorg er moet worden verleend,[11] of palliatieve sedatie wel of niet moet worden verstrekt[12] en welke informatie een arts die palliatieve sedatie overweegt moet geven aan de naasten van de patiënt.[13] Anders dan bij hulp bij zelfdoding is bij palliatieve zorg en sedatie veelal een team van hulpverleners betrokken. Daardoor wordt de kans op verwarring en misverstanden richting elkaar, de patiënt en de naasten van de patiënt groter. Hieruit volgt naar mijn mening dat palliatieve zorg en sedatie en hulp bij zelfdoding geen alternatieven zijn, en door het EHRM ook niet aldus hadden mogen worden gepresenteerd. Het zijn complementaire vormen van zorg die beide volgens professionele standaarden moeten worden verleend.

8. Welke lessen kunnen uit de uitspraak van het EHRM in de zaak *Karsai* worden getrokken? Belangrijkste les is dat patiënten op grond van art. 8 EVRM geen recht op hulp bij zelfdoding kunnen claimen. Of een dergelijke aanspraak bestaat hangt af van de nationale autoriteiten die daarbij een ruime mate van beoordelingsvrijheid hebben. Het EHRM dringt erop aan dat de nationale autoriteiten de rechtsontwikkelingen volgen, maar in de omstandigheid dat tot op heden een handvol verdragsstaten euthanasie en hulp bij zelfdoding niet langer criminaliseert[14] ziet het geen reden om een dergelijke verplichting op te leggen aan andere verdragsstaten. Om patiënten de mogelijkheid van hulp bij zelfdoding te onthouden ter bescherming van kwetsbare patiënten en ter voorkoming van fouten is een argument dat niet kan overtuigen. Het onthouden van hulp bij zelfdoding wegens een aanbod van palliatieve zorg en sedatie overtuigt evenmin. Palliatieve zorg geeft de patiënt niet de mogelijkheid het leven desgewenst te bekorten. De klacht van klager was er nu juist op gericht om zijn leven op deze manier te kunnen beëindigen.

9. De uitspraak van het EHRM in de zaak *Karsai* heeft geen gevolgen voor de Nederlandse Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding en de Belgische Euthanasiewet. Beide wetten voorzien in strikte controles om te beoordelen of de betrokken patiënt instemt met euthanasie of het verlenen van hulp bij zelfdoding. En de ziekte ALS is gewoonlijk een erkende aandoening om euthanasie te verlenen dat wel hulp bij zelfdoding te bieden. Er zijn geen aanwijzingen die erop duiden dat deze criteria niet worden nageleefd. Daarnaast houdt

het EHRM ook voor deze wetgeving een ruime mate van beleidsvrijheid aan, zodat niet kan worden geconcludeerd dat deze wetten moeten worden aangepast.

Aart Hendriks

[1] RTE, *Jaarverslag 2023*, Den Haag, april 2024.

[2] Persbericht FCEE, euthanasie, Cijfers van 2023, <https://overlegorganen.gezondheid.belgie.be/nl/documenten/persbericht-fcee-euthanasie-cijfers-van-2023#:~:text=Het%20aantal%20steeg%20met%2015,bron%20StatBel%2025.01.2024>).

[3] *Pretty t. Verenigd Koninkrijk*, EHRM 29 april 2002, nr. 2346/02, ECLI:CE:ECHR:2002:0429JUD000234602, «EHRC» 2002/47, m.nt. Gerards en Janssen, *NJ* 2004/543, m.nt. Alkema.

[4] *Idem*, par. 39.

[5] Zie bijv. *Mortier t. Belgium*, EHRM 4 oktober 2022, nr. 78017/17, ECLI:CE:ECHR:2022:1004JUD007801717, «EHRC» 2023/31, m.nt. Lemmens en Vandeveld.

[6] *Dániel Karsai t. Hongarije*, EHRM 13 juni 2023, nr. 32312/23, ECLI:CE:ECHR:2024:0613JUD003231223, par. 127: 'It [The Court] noted that the right to life could not therefore be interpreted as *per se* prohibiting the conditional decriminalisation of this form of PAD.'

[7] *Haas t. Zwitserland*, EHRM 20 januari 2011, nr. 31322/07, ECLI:CE:ECHR:2011:0120JUD003132207, «EHRC» 2011/53, m.nt. Den Hartogh, par. 51; *Koch t. Duitsland*, EHRM 19 juli 2012, nr. 497/09, ECLI:CE:ECHR:2012:0719JUD000049709, «EHRC» 2012/220, par. 52 en *Gross t. Zwitserland*, EHRM 14 mei 2013, nr. 67810/10, ECLI:CE:ECHR:2013:0514JUD006781010, «EHRC» 2013/152, m.nt. Hendriks, par. 59.

[8] *Mortier t. Belgium*, EHRM 4 oktober 2022, nr. 78017/17, ECLI:CE:ECHR:2022:1004JUD007801717, «EHRC» 2023/31, m.nt. Lemmens en Vandeveld, par. 142.

[9] *Jehovah's Witnesses of Moscow e.a. t. Rusland*, EHRM 10 juni 2010, nr. 302/02, ECLI:CE:ECHR:2010:0610JUD000030202, «EHRC» 2010/89, m.nt. Gerards, par. 135: 'The ability to conduct one's life in a manner of one's own choosing includes the opportunity to pursue activities perceived to be of a physically harmful or dangerous nature for the individual

concerned. In the sphere of medical assistance, even where the refusal to accept a particular treatment might lead to a fatal outcome, the imposition of medical treatment without the consent of a mentally competent adult patient would interfere with his or her right to physical integrity and impinge on the rights protected under Article 8 of the Convention.'

[10] RTG Zwolle 29 januari 2018, ECLI:NL:TGZRZWO:2018:32.

[11] CTG 6 juni 2017, ECLI:NL:TGZCTG:2017:163.

[12] CTG 9 mei 2017, ECLI:NL:TGZCTG:2017:139.

[13] RTG Amsterdam 11 november 2014, nr. 2013/390, ECLI:NL:TGZRAMS:2014:104; RTG Zwolle 29 januari 2018, nr. 062/2017, ECLI:NL:TGZRZWO:2018:32 en RTG Den Bosch 27 maart 2024, ECLI:NL:TGZRSHE:2024:19.

[14] Nederland, België, Luxemburg, Spanje en Portugal.

RECHTSPRAAK

Alpaslan t. Turkije, EHRM 4 juni 2024, nr. 2832/21

Alpaslan heeft bij een veiling een perceel gekocht van de Turkse spoorwegmaatschappij, maar al snel bleek dat de veiling onrechtmatig had plaatsgevonden en dat de registratie van de eigendomsoverdracht moest worden geannuleerd. Alpaslan heeft hiervoor een schadevergoeding aangeboden gekregen, maar hij vindt die ontoereikend. Het EHRM overweegt dat het in dit geval ging om het rechtzetten van een fout door de staat, die niet ten koste mag gaan van de burger. De lasten die Alpaslan te dragen heeft gekregen zijn echter niet excessief, zeker nu hij een redelijke tegemoetkoming aangeboden heeft gekregen. Geen schending van art. 1 EP EVRM.

In 2007 veilde de Nationale Spoorwegmaatschappij van Turkije (CNCFT) een deel van haar eigendommen. Klager had het hoogste bod uitgebracht op een van de geveilde percelen en dit bod werd aanvaard. Het perceel werd daarom op naam van klager ingeschreven in het kadaster. Intussen had een vakbond van havenarbeiders echter bij de rechter verzocht om nietigverklaring van de veiling omdat deze haveninfrastructuur bevatten. De vakbond werd in het gelijk gesteld, waarover vervolgens klager werd geïnformeerd. De veiling werd nietig verklaard en klager werd verzocht het onroerend goed terug te geven in ruil voor terugbetaling van de aankoopprijs. Na verdere procedures van de kant van klager werd eerst geoordeeld om dat het perceel toch weer op klagers naam moest worden ingeschreven, maar uiteindelijk bood de CNCFT klager aan de verkoopprijs terug te betalen met een verdragingsrente. Klager heeft dit aanbod geweigerd omdat het niet zijn volledige schade dekte.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat zijn door art. 1 EP EVRM beschermde eigendomsrecht is geschonden. Het EHRM erkent dat er een wettelijke grondslag bestond voor de annulering van de registratie van het perceel in het kadaster en dat daarmee bovendien het legitieme doel werd nagestreefd van het tenuitvoerleggen van een rechterlijke uitspraak tot nietigverklaring van de veiling. Wel moet worden onderzocht of er uiteindelijk een redelijk evenwicht is gevonden tussen de betrokken belangen, waarbij ook belang toekomt aan het beginsel van

goed bestuur. Dat beginsel vergt dat de overheid tijdig, passend en consistent handelt. Het beginsel van goed bestuur verhindert niet dat overheden onregelmatigheden corrigeren, zelfs als die het gevolg zijn van eigen nalatigheid. De correctie mag dan echter geen onevenredige benadeling opleveren voor een burger: het is aan de staat om het risico van fouten te dragen en dat mag niet ten koste gaan van de burger, zeker niet als er geen belangen van derde partijen betrokken zijn. Dit kan betekenen dat een redelijke compensatie aan de burger moet worden verleend.

In het voorliggende geval heeft de CNCFT klager terugbetaling van de verkoopprijs met rente aangeboden, terwijl klager dat onvoldoende vindt omdat hij naar zijn mening een vergoeding zou moeten krijgen die overeenkomt met de huidige waarde, vermeerderd met de kosten die hij heeft moeten maken voor onderhoud van het perceel en voor het voeren van de procedures. Het Hof acht het echter niet onredelijk dat in dit geval de verkoopprijs ten tijde van de veiling is aangehouden, ook al omdat klager vrijwel meteen daarna op de hoogte werd gesteld van de annulering van de aankoop. Hij heeft bovendien de gemaakte kosten niet gespecificeerd en ook niet toegelicht waarom hij die kosten niet via een reguliere rechterlijke procedure vergoed zou kunnen krijgen. Dit alles betekent dat in dit geval geen sprake is geweest van een excessieve last voor klager, zodat art. 1 EP EVRM niet is geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 04-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0604JUD000283221

Zaaknummer: 2832/21

Wetsartikelen: EVRM art. 1 EP

RECHTSPRAAK

Bersheda en Rybolovlev t. Monaco, EHRM 6 juni 2024, nrs. 36559/19 en 36570/19

In verband met een verdenking van het heimelijk en onrechtmatig opnemen van een privégesprek heeft een advocaat haar telefoon aan de politie overhandigd. Wel heeft zij eerst duizenden bestanden en gesprekken laten wissen door een IT-professional. De onderzoeksrechter heeft opdracht gegeven om de gegevens op de telefoon vergaand te doorzoeken. Daarbij is de onderzoeksrechter de grenzen van zijn bevoegdheid volgens het Hof ver te buiten gegaan. Daarnaast zijn onvoldoende waarborgen geboden om het privilege van de advocaat te kunnen beschermen. Dit levert een schending op van art. 8 EVRM.

Eerste klagster is een in Zwitserland geregistreerde advocaat. Zij werd ervan verdacht dat zij een stukje van een gesprek tijdens een etentje met T.R. had opgenomen. Om zichzelf te verdedigen tegen de verdenking had klagster haar mobiele telefoon aan de politie overhandigd, zodat deze kon worden onderzocht. Hieraan voorafgaand had klagster wel opdracht gegeven aan een IT-professional om aanzienlijke hoeveelheden ongerelateerde data van haar telefoon te wissen. De Monegaskische onderzoeksrechter kon formeel gezien alleen toestemming geven om de telefoon te onderzoeken op authenticiteit van een opname en een onderzoek van de inhoud daarvan. In plaats daarvan gaf de rechter echter toestemming voor een veel ruimer onderzoek met het karakter van een 'fishing expedition'. Daarbij werden tienduizenden tekstberichten, e-mails en telefoongesprekken geïdentificeerd over een periode van drie jaar. Zowel klagster als tweede klager (een van klagsters cliënten met wie zij regelmatig contact had) hebben op nationaal niveau gesteld dat de gang van zaken een privacyschending opleverde, maar zij zijn daarbij niet in het gelijk gesteld.

Voor het EHRM hebben klagers gesteld dat het onderzoek van de telefoon van eerste klagster heeft geleid tot een schending van art. 8 EVRM. Het Hof overweegt dat klagster er als

advocaat van uit mocht gaan dat berichten en gesprekken die ze ‘onzichtbaar’ had gemaakt met behulp van een professional absoluut vertrouwelijk zouden zijn. De doorzoeking van haar telefoon kan dan ook worden aangemerkt als een inbreuk op haar door art. 8 EVRM beschermde recht op respect voor haar privéleven. Voor het doorzoeken van de gesprekken van een advocaat bestaat een specifieke wettelijke basis in de nationale regelgeving, maar die heeft de rechter in dit geval niet gebruikt. De situatie was weliswaar atypisch, in de zin dat duizenden berichten en gesprekken al waren gewist van de telefoon, maar de rechter had tenminste moeten voorzien in extra waarborgen om het privilege van de advocaat te kunnen waarborgen. Dergelijke extra waarborgen zijn in dit geval niet geboden. De rechter heeft een veel te breed en te vaag geformuleerde opdracht tot onderzoek gegeven, die de begrenzings van de eigen bevoegdheid ver te buiten ging. Dit is des te problematischer omdat er geen mogelijkheid is voor een verdachte om in een procedure bij de rechter de omvang van het onderzoek ter discussie te stellen. Daarnaast had tenminste het protocol moeten worden toegepast dat geldt bij onderzoeken van de communicatie door een advocaat. Een en ander betekent dat het doorzoeken van de telefoon niet voldoet aan de eisen van art. 8 EVRM en dat deze bepaling is geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 06-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0606JUD003655919

Zaaknummer: 36559/19 en 36570/19

Wetsartikelen: EVRM art. 8

RECHTSPRAAK

Bosev t. Bulgarije, EHRM 4 juni 2024, nr. 62199/19

Een journalist heeft tijdens een televisie-interview de directeur van de Bulgaarse Commissie voor Financieel Toezicht beschuldigd van betrokkenheid bij witwassen en een gebrek aan professionele integriteit. Eerder heeft hij ook kritiek geuit op de professionaliteit van een rechter. Juist deze rechter werd gevraagd over de door de directeur aangezwengelde smaadzaak te oordelen. Het EHRM oordeelt dat dit leidt tot een gebrek aan onpartijdigheid in de procedure, in strijd met art. 6 EVRM. Dit partijdigheidsprobleem is zo groot dat het impliceert dat ook de utingsvrijheid van art. 10 EVRM is geschonden: de procedure bood daarmee onvoldoende waarborgen tegen willekeur.

Klager is journalist. In 2013 vermeldde de website Dnevnik, die in eigendom is van dezelfde uitgever waarvoor klager werkte, dat de toenmalige directeur van de Commissie voor Financieel Toezicht (FSC) gevraagd was om op te treden als getuige in een witwaszaak, omdat hij mogelijk documenten had ondertekend die het overschrijven van door drugshandel verdiende bedragen hadden gefaciliteerd. Na deze publicatie legde de FSC verschillende boetes op aan de meerderheidsaandeelhouder van de uitgever. In verband hiermee verscheen klager verschillende keren op televisie om een toelichting te geven op de boetes en de mogelijke betrokkenheid van de directeur van de FSC daarbij. Ook impliceerde hij dat de boetes waren opgelegd om de uitgever te 'straffen' en stelde hij dat de directeur inderdaad betrokken was geweest bij het witwasschandaal. De directeur diende daarop een smaadklacht jegens klager in, die werd gehonoreerd. In deze strafzaak heeft klager zonder succes geprobeerd om rechter P.K. te wraken, omdat hij in het verleden verschillende artikelen over haar had gepubliceerd waarin hij haar integriteit in twijfel had getrokken.

Voor het EHRM heeft klager allereerst gesteld dat art. 6 EVRM is geschonden door de afwijzing van het wrakingsverzoek jegens rechter P.K. Het EHRM overweegt dat P.K. in de artikelen expliciet was benoemd en dat ze scherpe kritiek op haar professionele functioneren en haar integriteit bevatten. Klager kon daardoor redelijkerwijs aarzelingen hebben bij haar

onpartijdigheid in de beoordeling van zijn zaak. Gebleken is dat rechter P.K. zelf heeft beslist op het wrakingsverzoek. Een dergelijke zelfbeoordeling kan aanvaardbaar zijn in het licht van art. 6 lid 1 EVRM, maar alleen als de gronden voor het verzoek evident irrelevant zijn. Daarvan was in het voorliggende geval geen sprake. Nu ook geen verder rechtsmiddel beschikbaar was om op te komen tegen de uitspraak, kon deze tekortkoming ook niet in hoger beroep worden rechtgezet. Art. 6 lid 1 EVRM is daarom geschonden.

In de tweede plaats heeft klager naar voren gebracht dat art. 10 EVRM is geschonden door het oordeel in de smaadzaak. Het Hof overweegt dat de discussie zeker een onderwerp van algemeen belang betrof. Wel heeft klager in deze discussie feitelijke uitspraken gedaan waarin hij de integriteit van de directeur van de FSC in twijfel trok. Het is niet onredelijk dat van klager is gevraagd om het waarheidsgehalte van die uitspraken aan te tonen. Problematisch is wel dat de beoordeling van het aangevoerde bewijs is uitgevoerd door een rechter waarvan het Hof net heeft vastgesteld dat die niet aan het vereiste van onpartijdigheid voldeed. Daardoor zijn onvoldoende waarborgen geboden voor een beoordeling die niet willekeurig is. Art. 10 EVRM is dan ook geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 04-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0604JUD006219919

Zaaknummer: 62199/19

Wetsartikelen: EVRM art. 6 lid 1 en EVRM art. 10

RECHTSPRAAK

Cramesteter t. Italië, EHRM 6 juni 2024, nr. 19358/17

Cramesteter is in 2004 een veiligheidsmaatregel opgelegd op grond waarvan hij is ondergebracht in een justitiële psychiatrische inrichting. Deze maatregel is in de loop van de tijd steeds verlengd, maar op zeker moment is nieuwe wetgeving aangenomen die de maximale duur van zo'n veiligheidsmaatregel op acht jaar bepaalt. Klager wordt op grond daarvan uiteindelijk in vrijheid gesteld, maar dat gebeurde pas toen de nieuwe wet al een tijd in werking was. Dit is ook al onrechtmatig geacht door de nationale rechter, wat voor het EHRM reden is om een schending van art. 5 lid 1 EVRM aan te nemen.

Klager is in 2004 vrijgesproken van onwettig wapenbezit en heling vanwege een gebrek aan onderscheidingsvermogen. Wel is hem een veiligheidsmaatregel opgelegd in de vorm van twee jaar plaatsing in een justitiële psychiatrische inrichting. Deze maatregel is vervolgens verschillende keren verlengd. Op zeker moment is hij overgebracht naar een forensisch psychiatrisch ziekenhuis, maar daarvan is in 2015 de sluiting bevolen. Klager is daarop naar een andere instelling overgebracht, maar in 2016 werd vastgesteld dat de maximale duur van de veiligheidsmaatregel was bereikt en is een verzoek gedaan tot invrijheidsstelling. De rechter heeft aanvankelijk geoordeeld dat de – nieuw ingevoerde – regeling over de maximale duur van de maatregel in klagers geval niet van toepassing was, maar in 2016 is definitief tot zijn onmiddellijke invrijheidsstelling besloten. Klager heeft hierop een vordering tot vergoeding van zijn schade door onrechtmatige detentie ingediend, maar dit beroep is verworpen omdat de detentie pas onrechtmatig was geworden door de werking van een nieuwe wet die pas na het opleggen van de maatregel in werking was getreden.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat art. 5 lid 1 EVRM is geschonden door de vrijheidsberoving. Het Hof roept in herinnering dat als een bevel tot ingevangenneming eenmaal rechtmatig en rechtsgeldig door een rechter is gegeven, die periode als geheel rechtmatig moet worden gevonden. Het is alleen kennelijk ongeldig als er sprake is van een ernstige en kennelijke onregelmatigheid die op nationaal niveau niet in hoger beroep is

hersteld. In het onderhavige geval is duidelijk dat de nieuwe wetgeving heeft gemaakt dat de vrijheidsbeneming vanaf de inwerkingtreding in 2015 niet meer rechtmatig is. De rechtbank heeft op nationaal niveau ook al geoordeeld dat deze wet in dit geval van toepassing is en dat het einde van de maximale duur van de veiligheidsmaatregel is bereikt. De detentie was vanaf het moment waarop de wet in werking trad dan ook erkend onrechtmatig. In die omstandigheden is art. 5 lid 1 EVRM geschonden. Nu klager daarnaast geen schadevergoeding heeft kunnen krijgen vanwege de onrechtmatige vrijheidsbeneming, is ook art. 5 lid 5 EVRM geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 06-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0606JUD001935817

Zaaknummer: 19358/17

Wetsartikelen: EVRM art. 5 lid 1 en EVRM art. 5 lid 5

RECHTSPRAAK

**Cvikova t. Slowakije, EHRM 13 juni 2024, nrs. 615/21,
9427/21 en 36765/21**

Een rechter is op verdenking van betrokkenheid bij grootschalige georganiseerde corruptie in voorarrest genomen. Het EHRM acht dat op zichzelf aanvaardbaar, gelet op de ernst van de verdenking en het risico van collusie. Er was echter geen rechtvaardiging voor het na vier maanden nog verlengen van het voorarrest. Bovendien is het voorarrest destijds verlengd op gronden die het openbaar ministerie niet zelf had aangevoerd en waarop klaagster ook niet heeft kunnen reageren. Daardoor is het beginsel van 'equality of arms' aangetast. Dit levert een schending op van art. 5 lid 3 en lid 4.

Sinds 2012 is klaagster rechter bij een rechtbank in Bratislava. In 2019 stelde een gespecialiseerd nationaal orgaan op het terrein van georganiseerde criminaliteit een onderzoek in wegens verdenkingen van corruptie binnen de rechterlijke macht in de regio Bratislava. Het gedrag van rechters A, B en C stond daarbij aanvankelijk centraal, maar uit het onderzoek bleek dat ook klaagster en B tot op zekere hoogte betrokken waren. In verband daarmee, en omdat klaagster nog geen afdoende verklaring had gegeven voor de beschikbare informatie, werd klaagster in 2020 tijdelijk geschorst als rechter. In verband met het onderzoek is klaagsters woning doorzocht en is zij uiteindelijk in voorlopige hechtenis genomen. Een verzoek tot vrijlating werd aanvankelijk gehonoreerd, maar nadat het openbaar ministerie daartegen in hoger beroep is gegaan, werd deze beslissing vernietigd. Na verloop van de wettelijke limiet op voorarrest van zeven maanden werd klaagster alsnog vrijgelaten; een verzoek van het openbaar ministerie om het voorarrest toch nog verder te verlengen werd afgewezen omdat er geen overwegende redenen bestonden om haar langer vast te houden.

Voor het EHRM heeft klaagster gesteld dat het voorarrest ongerechtvaardigd was. Het Hof stelt voorop dat er in dit geval een redelijke verdenking van betrokkenheid bij corruptie kon bestaan tegen klaagster. De reden om klaagster in voorarrest te nemen was gelegen in het vermeende risico van collusie. Aangenomen werd dat zij onderdeel uitmaakte van een kring

van actief corrupte personen rondom C. Gelet op de situatie als geheel en het vroege stadium in het onderzoek waarin klaagster in voorarrest is gehouden, acht het Hof de gegeven redenen overtuigend. De beslissing tot voorarrest was dan ook niet in strijd met art. 5 lid 1 EVRM.

Het Hof oordeelt anders waar het gaat om het verzoek om vrijlating van klaagster uiteindelijk niet te honoreren. De reden hiervoor werd primair gevonden in de ‘persoonlijke karaktertrekken’ van klaagster, zonder dat hiervoor verdere onderbouwing werd gegeven. Bovendien heeft klaagster weinig ruimte gekregen om op de gegeven redenen te reageren. Dit betekent dat art. 5 lid 3 EVRM is geschonden.

Verder heeft klaagster gesteld dat art. 5 lid 4 EVRM is geschonden doordat zij onvoldoende procedurele mogelijkheden heeft gekregen om de onrechtmatigheid van het voorarrest aan te vechten. Het Hof merkt op dat in dit specifieke geval de Hoge Raad bij de beoordeling van de voortgezette detentie overwegingen heeft meegenomen die niet zijn aangevoerd door het openbaar ministerie. Dat betekent dat het beginsel van *equality of arms* is aangetast. De beoordeling was bovendien gebaseerd op een document dat de vervolgingsautoriteiten verder niet in hun beoordeling hadden betrokken. Dit betekent dat ook art. 5 lid 4 EVRM is geschonden.

Tot slot heeft klaagster gesteld dat de huiszoeking is uitgevoerd in strijd met art. 8 EVRM. Het Hof oordeelt echter dat er goede redenen zijn gegeven voor een huiszoekingsbevel, dat het bevel voldoende specifiek was en dat niet is aangetoond dat vertrouwelijk materiaal in beslag is genomen. Het Hof verklaart dit onderdeel van de klacht dan ook niet-ontvankelijk.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 13-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0613JUD000061521

Zaaknummer: 615/21, 9427/21 en 36765/21

Wetsartikelen: EVRM art. 5 lid 1, EVRM art. 5 lid 3 en EVRM art. 5 lid 4

RECHTSPRAAK

Dániel Karsai t. Hongarije, EHRM 13 juni 2024, nr. 32312/23

Een mensenrechtenjurist met ALS wil voorkomen dat hij na ondraaglijk lijden en met groot autonomieverlies komt te overlijden. Hulp bij zelfdoding door een arts ('PAD') is in Hongarije echter verboden. Het gaat hier volgens het Hof om een moreel en ethisch uiterst gevoelige kwestie waarover tussen de staten sterk verschillende meningen bestaan. Er zijn goede argumenten te geven tegen het toestaan van PAD en het lijden kan via palliatieve zorg worden verminderd. Daarom levert een volledig verbod geen schending op van art. 8 jo. 14 EVRM. Dat het weigeren van een levensverlengende behandeling wel is toegestaan, maakt dit niet anders.

Klager is een bekende mensenrechtenjurist in Hongarije. Hij lijdt aan ALS, een ongeneeslijke, progressieve spierziekte waarbij de patiënt op zeker moment overlijdt door verlamming van het ademhalingssysteem. Klager wil graag hulp bij zelfdoding krijgen, zodat hij geen ondragelijk lijden hoeft te vrezen. In Hongarije is het echter strafbaar om iemand te helpen bij zelfdoding.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat het verbod op hulp bij zelfdoding in strijd komt met art. 8 EVRM. In de zaak hebben talrijke NGO's geïntervenieerd en het Hof zelf heeft twee deskundigen gehoord.

Het Hof wijst erop dat het zich in 2002, in de zaak *Pretty*, al over deze materie heeft uitgesproken. Klager heeft gesteld dat de onderhavige zaak in een aantal opzichten anders is, onder meer doordat het verbod zich ook uitstrekt tot hulp bij zelfdoding in het buitenland en verplicht vervolging plaatsvindt. Daarnaast heeft hij gewezen op de groeiende consensus in Europa ten faveure van hulp bij zelfdoding door een arts (physician-assisted dying, PAD). In dit verband overweegt het Hof dat art. 2 EVRM het toelaten van PAD wel mogelijk maakt, zolang er maar voldoende waarborgen zijn tegen misbruik. Het is primair aan de nationale autoriteiten om te bepalen welke lijn zij hierin willen kiezen. De kwestie van PAD is

bovendien in hoge mate van gevoelige morele, ethische en politieke aard. De nationale autoriteiten zijn in het algemeen duidelijk beter gepositioneerd dan het Hof om te bepalen hoe hiermee moet worden omgegaan. Tegelijkertijd wijst het Hof erop dat inderdaad een groeiende trend bestaat in de richting van decriminalisering van hulp bij zelfdoding, vooral bij patiënten met ongeneeslijke ziektes. Niettemin is in een meerderheid van staten hulp bij zelfdoding en PAD niet toegestaan. Ook internationale instrumenten wijzen niet in de richting op het ontstaan van een verplichting om ruimte te bieden aan PAD. Dit betekent dat de staten een aanzienlijke *margin of appreciation* hebben in dit verband.

De vraag is of Hongarije de grenzen van deze *margin of appreciation* heeft overschreden. Daarbij is relevant dat Hongarije veel waarde hecht aan de bredere maatschappelijke implicaties van het toelaten van PAD en de risico's van misbruik en fouten. Beide experts hebben gewezen op de moeilijkheden die kunnen bestaan bij het vaststellen of een patiënt zijn beslissing om PAD te vragen oprecht en geheel vrijwillig heeft gemaakt, zonder invloed van buiten. Ook is het lastig aantoonbaar dat iemand deze beslissing niet heeft genomen op basis van zorgen die op een andere manier kunnen worden bestreden. Daarnaast is er een mogelijkheid dat een patiënt op zeker moment toch nog een andere beslissing zou willen nemen. Deze keuze is ook afhankelijk van de kwaliteit van de geboden (palliatieve) zorg en de communicatie en vaardigheden van de artsen. Met name de palliatieve zorg en de mogelijkheid van sedatie kunnen patiënten de mogelijkheid geven om toch rustig te overlijden.

Klager heeft in het onderhavige geval niet aangevoerd dat de geboden palliatieve zorg ontoereikend zou zijn. Ook zou hij kunstmatige beademing kunnen weigeren als dat op een bepaald moment aan de orde zou zijn. Klager heeft gesteld dat zijn ziekte wel tot gevolg zou hebben dat hij gedurende een bepaalde tijd opgesloten zou zitten in zijn lichaam en daardoor blootgesteld zou worden aan ondraaglijk lijden, terwijl hij geen enkele autonomie meer zou hebben. Het Hof acht dit begrijpelijk, maar ook een persoonlijke keuze die geen verplichting oplegt aan de autoriteiten om hulp bij zelfdoding of PAD te legaliseren.

Het Hof acht het verder niet onredelijk dat het verbod niet alleen in Hongarije zelf geldt, maar ook voor PAD in het buitenland. Dit past bij de ethische en morele overwegingen die aan het verbod ten grondslag liggen. Bovendien spelen hierbij ook argumenten die samenhangen met de coherentie van het nationale recht. Tot slot is relevant dat Hongarije erop heeft gewezen dat verzachtende omstandigheden in acht kunnen worden genomen bij de strafoplegging.

Een en ander maakt dat het Hof van oordeel is dat art. 8 EVRM niet is geschonden doordat Hongarije een volledig verbod op hulp bij zelfdoding heeft ingesteld. Wel merkt het Hof op dat de problematiek op een later moment anders kan worden beoordeeld, met inachtneming van

de ontwikkelingen op Europees en de internationale wetenschappelijke inzichten.

Klager heeft er in de tweede plaats op gewezen dat de Hongaarse wetgeving leidt tot een ongerechtvaardigd onderscheid, nu er wel een recht kan bestaan op het weigeren van een levensreddende behandeling of het stopzetten van een behandeling die het leven kunstmatig voortzet. Het Hof wijst erop dat er relevante verschillen bestaan tussen deze situaties. De weigering van levensverlengende behandeling is inherent verbonden met het recht op vrije en geïnformeerde toestemming voor een medische behandeling. Daarnaast is dit recht ook in de Oviedo Conventie opgenomen en wordt een dergelijke weigering in een meerderheid van de lidstaten ook erkend. Art. 14 EVRM is dan ook niet geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 13-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0613JUD003231223

Zaaknummer: 32312/23

Wetsartikelen: EVRM art. 8 en EVRM art. 14

RECHTSPRAAK

Kokëdhima t. Albanië, EHRM 11 juni 2024, nr. 55159/16

Kokëdhima is in 2013 verkozen tot lid van het Albanese parlement. Hij was op dat moment enig aandeelhouder van een onderneming die veel inkomsten verwierf uit contracten met overheidspartijen. Hij deed navraag over de onverenigbaarheid daarvan, maar kreeg geen duidelijk antwoord. Na een half jaar verkocht hij alsnog zijn aandelen. Na onderzoek werd hem vanwege belangenverstrengeling zijn zetel ontnomen. Het EHRM oordeelt dat de daarbij gegeven uitleg aan de Albanese grondwet niet onverwacht was; Kokëdhima had zelf kunnen weten dat sprake was van belangenverstrengeling. Gelet daarop is art. 3 EP EVRM niet geschonden doordat hem zijn zetel is ontnomen.

Klager is in 2013 verkozen als parlements lid. Hij was op dat moment al sinds 1999 de enige aandeelhouder van een onderneming. Om die reden vroeg hij de bevoegde autoriteiten advies over de vraag of er sprake zou zijn van een onverenigbaarheid van zijn aandeelhouderschap en het zijn van parlements lid. Hij kreeg geen duidelijk antwoord, waarna hij in 2014 zijn aandelen in de onderneming verkocht. In 2015 verzocht een van de fracties in het parlement het parlement om een vraag te richten aan het Albanese constitutionele hof om te onderzoeken of bij klager sprake was van belangenverstrengeling. In 2016 concludeerde het constitutionele hof dat daarvan inderdaad sprake was. Het was in strijd met de grondwet als een parlements lid inkomsten uit een onderneming zou hebben die voor haar eigen revenuen afhankelijk was van de staat. Weliswaar had klagers onderneming geen nieuwe contracten met de staat meer ondertekend nadat klager lid van het parlement was geworden, maar klager ontving wel betalingen op basis van eerder afgesloten contracten met overheidspartijen. Klager is daarop uit zijn ambt als parlementariër gezet.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat art. 3 EP EVRM is geschonden door de beslissing om hem zijn zetel te ontnemen. Het Hof benadrukt dat het in dit geval gaat om een kwestie waarin de uitleg van de nationale grondwet centraal staat. Het Hof kan in dergelijke gevallen alleen een schending van het EVRM vinden als de gegeven interpretatie kennelijk onredelijk

of willekeurig was.

Het staat volgens het Hof vast dat het naar Albanees recht duidelijk was dat het hebben van een onderneming die deels inkomsten verwerft vanuit contracten met de overheid niet verenigbaar is met het zijn van parlementariër. Klager moet zich er ook van bewust zijn geweest dat hij nog steeds inkomen zou verwerven vanuit de eerder afgesloten contracten als parlementariër. Toch heeft hij zijn aandelen pas na een half jaar verkocht. Weliswaar is het jammer dat de autoriteiten hem niet van een duidelijk antwoord op zijn vragen over de onverenigbaarheid hebben voorzien, maar uiteindelijk had hij op dit punt zelf een verantwoordelijkheid. Nu hij geweten kon hebben hoe de grondwet op dit punt zou worden uitgelegd, is art. 3 EP EVRM volgens het Hof niet geschonden (5 stemmen tegen 2).

Klager heeft daarnaast nog gesteld dat zijn privéleven is geschonden door de beslissing om hem zijn zetel te ontnemen. Het was echter de eigen verantwoordelijkheid van klager om ervoor te zorgen dat hij belangenverstrengeling zou voorkomen. Dit betekent dat de eventuele gevolgen voor klagers privéleven aan hemzelf zijn toe te rekenen en geen inmenging opleveren in art. 8 EVRM. Deze klacht is dan ook kennelijk ongegrond.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 11-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0611JUD005515916

Zaaknummer: 55159/16

Wetsartikelen: EVRM art. 3 EP en EVRM art. 8

RECHTSPRAAK

L.T. t. Oekraïne, EHRM 6 juni 2024, nr. 13459/15

Tegen L.T. liep een strafzaak. In het kader daarvan is zij psychiatrisch onderzocht en daarbij is paranoïde schizofrenie vastgesteld. Zij is (mede daardoor) nauwelijks zelf in de strafzaak betrokken. Daarnaast disfunctioneerden de twee advocaten die haar hebben bijgestaan en had ze geen mogelijkheid om zelf hoger beroep in te stellen. Het EHRM acht deze gang van zaken kennelijk onredelijk en zeer in het nadeel van L.T.

In 2013 heeft N. een klacht ingediend tegen klagster omdat zij haar zou stalken en bovendien haar zou hebben aangevallen. Klagster ontkende, maar zij werd vervolgens aan een psychiatrisch onderzoek onderworpen waaruit bleek dat zij aan paranoïde schizofrenie leed. Vervolgens heeft zich een uitgebreide strafrechtelijke procedure afgespeeld, waarin klagster maar beperkt betrokken werd. In 2014 werd klagster opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis.

Klagster heeft voor het EHRM aangevoerd dat de procedure in strijd met art. 6 lid 1 EVRM is verlopen. Het Hof benadrukt dat de hoorzitting in de zaak tegen klagster buiten haar aanwezigheid heeft plaatsgevonden. Ook is duidelijk dat zij maar beperkt gebruik heeft kunnen maken van een aantal andere rechten; zo kreeg zij maar weinig mogelijkheden om het dossier te bestuderen. Het Hof wijst erop dat ook aan psychiatrische patiënten voldoende ruimte wordt gegeven om hun rechten en belangen te behartigen, vooral ook vanwege hun bijzondere kwetsbaarheid. De staat moet in dit verband met uiterste zorgvuldigheid opereren. Van dergelijke zorgvuldigheid is in dit geval niet gebleken. Klagster is zonder verdere individuele beoordeling gewoonweg uitgesloten van deelname aan de procedure, zonder dat is nagegaan of er manieren waren geweest om haar wel bepaalde procedurele mogelijkheden te bieden. Dit betekent dat art. 6 lid 1 EVRM is geschonden.

Klagster heeft daarnaast gesteld dat haar rechtsbijstandsadvocaten haar niet goed hebben bijgestaan en dat ze daardoor onvoldoende mogelijkheden tot rechtsbijstand heeft gekregen. Het EHRM stelt voorop dat tekortkomingen bij de procesvertegenwoordiging alleen in strijd

komt met art. 6 lid 1 (c) EVRM als de autoriteiten daarvan redelijkerwijze op de hoogte kunnen zijn. In dit geval zijn de twee advocaten in hoge mate passief gebleven. Ook hebben zij procesrechtelijke fouten gemaakt die in het nadeel van klaagster hebben uitgepakt. Deze tekortkomingen waren ernstig en klaagster heeft daardoor geen eerlijke kans gekregen in de procedure. Klaagster heeft bovendien zelf over de advocaten geklaagd en hun fouten moeten ook duidelijk zijn geweest voor de rechter. Dit betekent dat de kwaliteit van de rechtsbijstand zodanig slecht was dat art. 6 lid 1 en lid 3 (c) EVRM geschonden zijn.

Tot slot is de vraag of klaagster een effectief recht op hoger beroep is ontnomen. Klaagster mocht zichzelf in hoger beroep niet vertegenwoordigen en kon ook niet zelf hoger beroep instellen. Dit is problematisch in het licht van art. 6 EVRM als het gaat om de rechten van de verdediging. Als reden werd aangevoerd dat klaagster een psychiatrische stoornis had, maar het Hof ziet daarin onvoldoende reden. In een dergelijk geval moet tenminste worden onderzocht of iemand toch individueel voldoende capabel is om voor zichzelf op te komen. Ook dit maakt dat art. 6 lid 1 is geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 06-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0606JUD001345915

Zaaknummer: 13459/15

Wetsartikelen: EVRM art. 6 lid 1 en EVRM art. 6 lid 3 (c)

RECHTSPRAAK

Nealon en Hallam t. Verenigd Koninkrijk, EHRM (GK) 11 juni 2024, nrs. 32483/19 en 35049/19

In het Verenigd Koninkrijk kunnen onterecht veroordeelden een schadevergoeding krijgen, mits zij op basis van nieuw bewijs kunnen aantonen dat onomstotelijk vaststaat dat zij niet schuldig waren. Twee onterecht veroordeelden vinden dit een te zware bewijslast en stellen dat hierdoor de onschuldpresumptie is aangetast. De Grote Kamer oordeelt dat dit niet het geval is. Het gehanteerde criterium maakt niet dat bij de beoordeling van een compensatieverzoek alsnog een schuldoordeel wordt uitgesproken of wordt geïmpliceerd. Hoe verwoestend gerechtelijke dwalingen ook zijn, er is geen verplichting tot compensatie daarvan. Art. 6 lid 2 EVRM is dan ook niet geschonden.

Eerste klager is in 1997 vanwege een poging tot verkrachting veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf met een minimum van zeven jaar. In 2013 werd de veroordeling vernietigd nadat nader DNA-onderzoek had uitgewezen dat hij niet schuldig geweest kan zijn. Op dat moment had klager al ruim 17 jaar in de gevangenis doorgebracht.

Tweede klager bevindt zich in een soortgelijke situatie. Hij is in 2004 veroordeeld vanwege onder meer moord, tot zijn veroordeling werd vernietigd. Hij heeft ruim 7,5 jaar in de gevangenis gezeten.

Beide klagers hebben vervolgens aanspraak gemaakt op compensatie vanwege een gerechtelijke dwaling. De wet daarover is na een uitspraak van het EHRM in de zaak *Allen t. het Verenigd Koninkrijk* aangepast. De nieuwe wet stelt vast dat sprake is van een te compenseren gerechtelijke dwaling wanneer nieuwe of nieuw vastgestelde feiten onomstotelijk aantonen dat iemand een misdrijf niet heeft begaan. In de zaken van klagers stond dit niet buiten iedere gerede twijfel vast, zodat hun schadevergoedingsverzoeken zijn afgewezen.

Voor het EHRM hebben klagers gesteld dat het afwijzen van hun schadevergoedingsverzoeken in strijd komt met de onschuldpresumptie van art. 6 lid 2 EVRM. Een Kamer van het Hof heeft in deze kwestie afstand van rechtsmacht gedaan ten behoeve van de Grote Kamer.

De Grote Kamer stelt voorop dat de onschuldpresumptie normaal gesproken vooral een rol speelt wanneer een verdachte nog niet is veroordeeld. In dat geval gaat het om een procedurele garantie. Het Hof heeft in eerder rechtspraak echter ook geoordeeld dat er nog een tweede aspect van de onschuldpresumptie is, namelijk dat mensen die zijn vrijgesproken of waartegen een strafvervolgning is beëindigd, moeten worden beschermd tegen de publieke perceptie dat zij toch schuldig zouden zijn. Deze mensen zijn in ieder geval in juridisch opzicht onschuldig en moeten dan ook als zodanig worden behandeld. Art. 6 lid 2 EVRM is dan ook van toepassing in deze zaak.

De toets die het Hof in zaken van het tweede type aanlegt is of het gedrag van de autoriteiten, gezien in de gehele context van de zaak, zodanig is dat strafrechtelijke verantwoordelijkheid aan de betrokkene wordt toegerekend. Die toerekening houdt dan in dat de mening bestaat dat iemand schuldig is aan een strafrechtelijk vergrijp. In dit verband is het volgens de Grote Kamer niet langer nodig om het scherpe onderscheid te maken dat het eerder heeft gemaakt in zaken over compensatie voor mensen die zijn vrijgesproken respectievelijk zijn ontslagen van alle rechtsvervolgning. Dit onderscheid is in de praktijk volgens het Hof niet altijd scherp en heeft daardoor geen absolute meerwaarde.

In het onderhavige geval is vooral van belang dat buiten iedere gerede twijfel moet zijn vast komen te staan dat iemand een misdrijf waarvoor eerder een veroordeling uit is gesproken, toch niet heeft gepleegd. Dit criterium maakt niet dat bij de weigering van compensatie alsnog een uitspraak over iemands schuld wordt gedaan. Ook impliceert het niet dat, bij betere beschouwing, een andere uitspraak had moeten zijn gedaan. In ieder geval kan uit het feit dat niet onomstotelijk is bewezen dat iemand een feit *niet* heeft gepleegd niet worden afgeleid dat die persoon dat feit *wel* heeft gepleegd. Art. 6 lid 2 EVRM omvat ook geen presumptie van feitelijke onschuld, maar alleen van juridische onschuld. Dit betekent dat art. 6 lid 2 EVRM in dit geval niet geschonden is (12 stemmen tegen 5).

Het EHRM wijst er in dit verband ook nog op dat art. 6 lid 2 EVRM geen recht omvat op compensatie wanneer een veroordeling gebaseerd is geweest op een gerechtelijke dwaling. Het Verenigd Koninkrijk was dan ook vrij om in dit verband een eigen definitie te kiezen van wat een gerechtelijke dwaling omvat. In het licht van art. 6 lid 2 EVRM is alleen belangrijk dat een weigering van compensatie niet mag impliceren dat aan iemand die zonder succes om compensatie heeft gevraagd alsnog schuld aan een strafbaar feit wordt toegeschreven.

Tot slot benadrukt het Hof dat het goed inziet hoe verwoestend het effect kan zijn van een onterechte veroordeling. Het is echter alleen zijn rol om te oordelen over de vraag of art. 6 lid 2 EVRM is geschonden en dat is in dit geval niet zo.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 11-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0611JUD003248319

Zaaknummer: 32483/19 en 35049/19

Wetsartikelen: EVRM art. 6 lid 2

RECHTSPRAAK

RFE/RL Inc. e.a. t. Azerbeidzjan, EHRM 13 juni 2024, nrs. 56138/18 en 3 andere

Radio Free Europe/Radio Liberty en een aantal andere organisaties onderhouden nieuwswebsites in Azerbeidzjan. In 2017 zijn deze sites geblokkeerd, beweerdelijk omdat er oproepen tot haat, geweld en extremisme op werden geplaatst. Dit was echter op geen enkele manier concreet onderbouwd. De wetgeving was van zeer algemene aard en bij de toepassing ervan in het concrete geval werden geen redelijke procedurele waarborgen geboden. Dit alles maakt dat de blokkademaatregelen niet voldoende bij wet waren voorzien, en daarmee in strijd kwamen met art. 10 EVRM.

Eerste klager (Radio Free Europe/Radio Liberty) is een door de Verenigde Staten gefinancierde private organisatie. In Azerbeidzjan verzorgt klager niet alleen radiouitzendingen, maar ook een nieuwswebsite. Sinds 2009 voelt klager zich in toenemende mate onder druk gezet door de autoriteiten. Klager is zijn FM-frequenties kwijtgeraakt, de voormalige directeur is gearresteerd en vervolgd, de kantoren zijn doorzocht en verzegeld en in 2015 werd bovendien een onderzoek naar gestelde belastingontwijking ingesteld. De onderhavige zaak heeft betrekking op een onderzoek dat in 2017 is ingesteld naar vermeende oproepen tot massale rellen, het aanjagen van de activiteiten van radicale religieuze groepen, en diverse andere illegale activiteiten. Daarop is de nieuwswebsite geblokkeerd. Voor de andere klagers geldt een soortgelijk feitencomplex; om die reden heeft het Hof de klachten gevoegd.

Voor het EHRM hebben de klagers gesteld dat de beslissing om de websites te blokkeren een schending oplevert van de door art. 10 EVRM beschermde vrijheid van meningsuiting. De regering heeft betoogd dat geen van hen significant nadeel hebben geleden door de blokkering in de zin van art. 35 lid 3 (b) EVRM. De regering heeft onder meer gesteld dat tenminste twee van de websites toegankelijk zijn gebleven. Het Hof overweegt echter dat het hierbij gaat om proxy- en mirror websites, die minder gemakkelijk toegankelijk zijn. Bovendien maakt het

enkele feit dat een blokkade via bepaalde wegen kan worden omzeild niet dat de blokkademaatregel zelf minder vergaand is; veruit de meeste internetgebruikers hebben hier toch last van. Daarnaast gaat het duidelijk om een kwestie van algemeen belang, waarover meer zaken bij het Hof aanhangig zijn.

De blokkade maakt verder evident inbreuk op art. 10 EVRM. Het Hof stelt voorop dat de blokkades gebaseerd zijn op een wettelijk verbod op aanzetten tot haat, geweld of extremisme. De autoriteiten hebben echter nergens gemotiveerd toegelicht welke precieze uitlatingen en publicaties in strijd waren met deze wet. Voor zover er wel is verwezen naar bepaalde artikelen, ziet het Hof daarin zelf geen teken van oproepen tot geweld of haat. Het Hof wijst er verder op dat de blokkeringsmaatregel niet met voldoende procedurele waarborgen was omkleed. De wetgeving was veel te breed van aard en de rechters hebben onvoldoende gecontroleerd of daaraan in het concrete geval een redelijke toepassing is gegeven. Gelet daarop was de blokkering van de sites niet in overeenstemming met het vereiste dat een beperking bij wet moet zijn voorzien. Art. 10 EVRM is dan ook geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 13-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0613JUD005613818

Zaaknummer: 56138/18 en 3 andere

Wetsartikelen: EVRM art. 10 en EVRM art. 35 lid 3 (b)

RECHTSPRAAK

Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Femmes s'identifiant à la valeur de l'égalité entre les sexes), HvJ EU (GK) 11 juni 2024, zaak C-646/2

K en L zijn jonge Iraanse asielzoeksters wier asielverzoeken zijn afgewezen. Zij stellen dat zij als vrouwen vanwege hun 'verwestersing' bijzondere risico's lopen bij terugkeer naar Irak. Het HvJ EU oordeelt dat vrouwen geacht kunnen worden te behoren tot een 'bepaalde sociale groep' in de zin van richtlijn 2011/95 als zij zich daadwerkelijk vereenzelvigd hebben met de fundamentele waarde van gelijkheid tussen mannen en vrouwen en die fundamentele overtuiging in het land van herkomst als afwijkend zou worden beschouwd. Als er dan een risico is van repercussies van genderspecifieke aard, kan het nodig zijn om asiel te verlenen.

K en L, verzoeksters in het hoofdgeding, zijn zussen met de Iraakse nationaliteit die in 2003 respectievelijk 2005 geboren zijn. Zij zijn in 2015 samen met hun ouders en hun tante in Nederland aangekomen. Op 7 november 2015 hebben hun ouders in hun eigen naam en namens K en L asielaanvragen ingediend, die op 17 februari 2017 zijn afgewezen. Deze afwijzende besluiten zijn in 2018 definitief geworden. K en L zijn tegen deze besluiten opgekomen, waarbij zij onder meer hebben gesteld dat zij zijn 'verwesterd' en dat ze bij terugkeer naar Irak zouden kunnen worden vervolgd vanwege hun in Nederland gevormde identiteit. In dit verband heeft de rechtbank Den Haag, zittingsplaats Den Bosch, een aantal prejudiciële vragen voorgelegd aan het HvJ EU.

Het HvJ EU stelt voorop dat de toepasselijke richtlijnbevestiging (art. 2 onder d van richtlijn 2011/95) moet worden uitgelegd in het licht van internationale verdragen, waaronder het Verdrag van Geneve, het Verdrag van Istanboel en het CEDAW. Het Verdrag van Istanboel bevestigt dat vrouwen moeten worden beschermd tegen alle vormen van gendergerelateerd geweld en het recht omvat om niet te worden gedwongen te trouwen, om zelf te kunnen

kiezen om een politieke of geloofsovertuiging te hebben en om eigen levenskeuzen te maken. In dit licht moet ook art. 10 lid 1 van richtlijn 2011/95 worden gelezen, waarin in het bijzonder de vervolgingsgrond ‘behoren tot een bepaalde sociale groep’ wordt genoemd als een van de gronden waarop op basis van art. 2 van de richtlijn de vluchtelingenstatus kan worden verleend. Het Hof oordeelt dat vrouwen onder deze vervolgingsgrond kunnen behoren doordat het bij hun vrouw-zijn gaat om een aangeboren kenmerk, maar ook omdat ze een ander, bijkomend gemeenschappelijk kenmerk delen, zoals een kenmerk of geloof dat voor de identiteit of de morele integriteit dermate fundamenteel is dat van deze vrouwen niet mag worden geëist dat zij dit opgeven. Het feit dat een vrouw zich daadwerkelijk vereenzelvigd met de fundamentele waarde van gelijkheid tussen mannen en vrouwen veronderstelt dat zij onder meer volledig economisch onafhankelijk wil zijn en eigen keuzes wil maken als het gaat om al dan niet in gezinsverband leven of partnerkeuze. Die daadwerkelijke vereenzelviging kan worden gezien als een kenmerk of geloof dat voor de identiteit of de morele integriteit van de betrokkene dermate fundamenteel is dat van de betrokkene niet mag worden geëist dat zij dit opgeeft. Daarbij geldt dat de identiteitsvorming van jonge vrouwen die naar een westers land zijn gekomen in de fase waarin zij hun identiteit ontwikkelen, zich inderdaad kunnen gaan vereenzelvigen met de fundamentele waarde van gelijkheid tussen vrouwen en mannen. Zij kunnen dan ook worden gezien als een ‘specifieke sociale groep’ in de zin van art. 10 lid 1 van richtlijn 2011/95. Aan de tweede voorwaarde voor het toekennen van de vluchtelingenstatus is voldaan als de sociale, morele of juridische normen die in hun land van herkomst gelden tot gevolg hebben dat deze vrouwen wegens hun fundamentele overtuiging door de directe omgeving als afwijkend worden beschouwd. Het is aan de rechter van de verwijzende lidstaat om daarbij te beoordelen hoe eng of ruim de directe omgeving moet worden getrokken.

Het is vervolgens aan de nationale rechter om na te gaan of iemand die deze vervolgingsgrond inroept wegens het behoren tot deze sociale groep een gegronde vrees heeft voor daden van vervolging. Daarbij kan vervolging ook de vorm aannemen van een ‘daad van genderspecifieke aard’, zoals gendergerelateerd geweld. Ook dit begrip moet in het licht van het Verdrag van Istanboel en het Verdrag van Genève worden uitgelegd. Om aannemelijk te maken dat zo’n vervolging dreigt moet weliswaar de verzoeker zelf alle redelijke elementen ter staving van het asielverzoek aanvoeren, maar de staat moet daarbij wel de nodige ondersteuning en assistentie verlenen. De reden daarvoor is dat de autoriteiten vaak betere toegang hebben tot bepaalde documenten dan een verzoeker.

De nationale beoordeling van het risico van vervolging moet verder op individuele basis en per geval met waakzaamheid en voorzichtigheid worden uitgevoerd. Dit betekent dat deugdelijk onderzoek moet worden gedaan waarbij nauwkeurige en actuele informatie moet worden

verzameld uit betrouwbare bronnen. Deze informatie moet in gevallen als deze specifiek de positie en rechten van vrouwen betreffen.

Het HvJ EU benadrukt verder dat het feit dat een derdelander zich tijdens haar verblijf in een lidstaat daadwerkelijk gaat vereenzelvigen met de fundamentele waarde van gelijkheid tussen vrouwen en mannen, niet kan worden beschouwd als een omstandigheid die deze derdelander zelf heeft veroorzaakt nadat zij haar land van herkomst heeft verlaten. Evenmin kan dit worden gezien als een activiteit die uitsluitend of hoofdzakelijk tot doel had de nodige voorwaarden te scheppen om een verzoek om internationale bescherming te kunnen indienen. Van misbruik is in dit soort gevallen geen sprake.

Een tweede vraag die de nationale rechter heeft voorgelegd, is of de in art. 24 lid 2 Hv beschermde rechten van het kind in de weg staat aan het beoordelen van een asielverzoek van een minderjarige, zonder dat de belangen van deze minderjarige in een individuele beoordeling concreet zijn vastgesteld. Het HvJ EU benadrukt dat art. 24 lid 2 Hv, en art. 3 lid 1 IVRK waarop het recht van het Handvest is gebaseerd, niet alleen inhoudt dat de belangen van het kind inhoudelijk moeten worden meegewogen, maar ook dat een zekere procedurele bescherming moet worden geboden. Bovendien bepaalt art. 24 lid 1 Hv dat kinderen vrijelijk hun mening mogen uiten en dat daaraan in hen betreffende aangelegenheden in overeenstemming met hun leeftijd en rijpheid passend belang wordt gehecht. Dit betekent dat een bevoegde nationale autoriteit bij de beoordeling van de gegrondheid van een asielverzoek van een minderjarige altijd diens belangen moet meenemen. Daarbij moet een minderjarige in beginsel de gelegenheid krijgen voor een persoonlijk onderhoud dat op een kindvriendelijke manier plaatsvindt. Bij gebrek aan gedetailleerde regels kunnen de lidstaten zelf verdere regels hiervoor vaststellen. Relevant is wel dat de richtlijn geen onderscheid maakt tussen een eerste en een ‘volgend verzoek’ om asiel; in beide gevallen moet de beoordeling overeenkomstig artikel 4 van richtlijn 2011/95 worden uitgevoerd. Een langdurig verblijf in een lidstaat in een periode die identiteitsvormend is geweest, kan krachtens deze bepaling, gelezen in samenhang met art. 24 lid 2 Hv, in aanmerking worden genomen bij de beoordeling van een asielverzoek als het gaat om de vervolgingsgrond ‘behoren tot een bepaalde sociale groep’.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 11-06-2024

ECLI: ECLI:EU:C:2024:487

Zaaknummer: C-646/21

Wetsartikelen: Verdrag van Istanboel art. 1, Verdrag van Istanboel art. 3, Verdrag van Istanboel art. 4 lid 2, VEU art. 2, Hv art. 24 lid 2, Rl 2011/95/EU, art. 2 onder d en e, Rl 2011/95/EU, art. 10 lid 1 onder d, Rl 2011/95/EU, art. 10 lid 2, Rl 2011/95/EU, art. 4 en Rl 2013/32/EU art. 10 lid 3

RECHTSPRAAK

T.V. t. Kroatië, EHRM 11 juni 2024, nr. 47909/19

V.D. leed aan schizofrenie en verliet op zeker moment in verwarde toestand de kliniek waar hij werd behandeld. Na een incident werd de politie gewaarschuwd, die V.D. probeerde op te pakken. V.D. werd daarbij gewelddadig en verwondde zichzelf, waarop de politie hem tegen de grond werkte en een tijdlang vasthield. In een ambulance op weg naar het ziekenhuis overleed hij. Het EHRM oordeelt dat de politie zeer onzorgvuldig heeft gehandeld en dat het gebruikte geweld disproportioneel was. Daarnaast bevatte het onderzoek naar de toedracht tekortkomingen. Art. 2 EVRM is daardoor zowel in materieel als in procedureel opzicht geschonden.

V.D. was de partner van klagster. In 2017 verliet hij de Sloveense kliniek waar hij werd behandeld vanwege schizofrenie en reisde hij naar Kroatië. De grenspolitie werd gewaarschuwd dat V.D. mogelijk een gevaar vormde voor zichzelf en anderen. Nadat V.D. een gevecht was aangegaan met een gast in een hotel waar hij overnachtte, werd de politie gewaarschuwd. De politie hield V.D. aan, die de agenten daarop bedreigde. De agenten gebruikten vervolgens pepperspray en fysiek geweld om V.D. rustig te krijgen. Zij gebruikten een techniek om hem tegen de grond te werken, maar V.D. bleef zich verzetten en beet onder meer een stukje van zijn eigen vinger af. Een ambulance werd gebeld en toen die arriveerde, werd V.D. een kalmeringsmiddel toegediend. Op weg naar het ziekenhuis bleef V.D. rusteloos en werd hem een ander kalmeringsmiddel toegediend. V.D. kwam in de ambulance te overlijden, volgens de lijkschouwer door een natuurlijke oorzaak, namelijk een hartstilstand. Naar aanleiding van het overlijden van V.D. is een onderzoek ingesteld, waarbij werd bevestigd dat V.D. door een natuurlijke oorzaak was overleden. Verschillende door klagster ingestelde klachten en procedures leidden niet tot nader onderzoek.

Voor het EHRM heeft klagster allereerst gesteld dat het gebruik van geweld door de politie tot de dood van haar partner heeft geleid. Het Hof stelt voorop dat V.D. in een kwetsbare positie verkeerde door zijn schizofrenie, een psychiatrische aandoening die ook tot

somatische gezondheidsproblemen kan leiden. Het moet voor de politie duidelijk zijn geweest dat V.D. zich in een verwarde toestand bevond en mogelijk psychotisch of gewelddadig zou worden. Toch heeft de politie niet meteen medische bijstand opgeroepen, terwijl dat naar nationaal recht wel verplicht was. Op het moment waarop de politie arriveerde was V.D. bovendien rustig. De agenten hebben hem daarbij evident op een verkeerde manier behandeld, wat leidde tot zelfbeschadiging door V.D. De houding waarin hij tegen de grond is gedrukt tot de ambulance arriveerde was potentieel levensbedreigend en er zijn daarbij ook vijf ribben gebroken. Daardoor kan niet worden uitgesloten dat de gebruikte dwang heeft geleid tot V.D.'s overlijden. Evenmin kan worden aangenomen dat het toegepaste geweld absoluut noodzakelijk was in de zin van art. 2 lid 2 EVRM en dat de staat zijn positieve verplichtingen om het leven te beschermen afdoende is nagekomen. Art. 2 EVRM is in materieel opzicht dan ook geschonden.

Het Hof merkt daarnaast op dat het uitgevoerde onderzoek tal van tekortkomingen vertoonde. Het autopsierapport dat concludeerde dat klager door natuurlijke oorzaken was overleden, was incompleet en bevatte feitelijke onjuistheden. Weliswaar is uiteindelijk wel enig rechtsherstel geboden, maar dat was zeker niet in overeenstemming met de standaarden die het Hof in de eigen rechtspraak heeft geformuleerd. Ook in procedureel opzicht is art. 2 EVRM dus geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 11-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0611JUD004790919

Zaaknummer: 47909/19

Wetsartikelen: EVRM art. 2

RECHTSPRAAK

Varyan t. Armenië, EHRM 4 juni 2024, nr. 48998/14

Een 18-jarige dienstplichtige was door een hartaandoening fysiek onderontwikkeld. Dat leidde tot zodanige pesterijen en mishandeling dat de jongen uiteindelijk zelfmoord pleegde. Het EHRM benadrukt dat de staat verantwoordelijk is voor het welbevinden van dienstplichtigen. In dit geval wisten de bovengeschikten van de jongen dat hij mishandeld werd en hebben ze hier onvoldoende tegen gedaan. Daardoor is de staat verantwoordelijk te houden voor het overlijden van de jongen. Nu bovendien onvoldoende zorgvuldig onderzoek is gedaan naar de zelfmoord en de vader geen vergoeding voor immateriële schade kon krijgen, zijn art. 2 (in materieel en procedureel opzicht) en 13 EVRM geschonden.

Klagers zoon ging in 2011 op 18-jarige leeftijd in militaire dienst. Volgens klager (zijn vader) zou hij vanwege een hartziekte alleen aan niet op gevechtshandelingen gerichte activiteiten mogen deelnemen, maar de regering betwist dit. Klager werd uiteindelijk bij een unit geplaatst die was gestationeerd in Nagorno-Karabach. In 2012 werd klager dood aangetroffen. De omstandigheden van het overlijden maakten het volgens onderzoek aannemelijk dat hij zelfmoord had gepleegd. Er vond een onderzoek met getuigenverhoren plaats waaruit blijkt dat klagers zoon werd gepest en mishandeld door mede-dienstplichtigen. Dit onderzoek heeft geleid tot bestraffing van een luitenant en twee sergeanten die verantwoordelijk werden gehouden voor het pestgedrag, maar niet tot een strafvervolging vanwege het overlijden.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat onvoldoende onderzoek is uitgevoerd naar het overlijden van zijn zoon. Het EHRM herhaalt de uitgangspunten uit zijn rechtspraak over de waarborgen die moeten worden geboden voor de bescherming van het leven en de mentale en fysieke gezondheid van militair dienstplichtigen. Het Hof stelt vast dat er in het forensisch onderzoek verschillende tekortkomingen waren, maar acht het aannemelijk dat klagers zoon inderdaad zelfmoord heeft gepleegd en dat geen sprake is geweest van moord door een derde.

Wel kan de staat verantwoordelijk worden gehouden voor de zelfmoord, gelet op de ernstige vernederingen, het pestgedrag en de mishandelingen waaraan klagers zoon is blootgesteld. Of klager nog extra risico heeft gelopen doordat hij eigenlijk niet aan activiteiten gericht op gevechtshandelingen heeft deelgenomen, kan het Hof niet met zekerheid vaststellen. Wel is duidelijk dat zijn aandoening tot gevolg had dat klagers zoon fysiek onderontwikkeld was; dit kan een bijdrage hebben geleverd aan de pesterijen en mishandelingen. Zeker nu de bovengeschilderde klagers zoon wisten van diens kwetsbaarheid en de situatie, is duidelijk dat zij onvoldoende hebben gedaan om de zelfmoord van klager te voorkomen. Art. 2 EVRM is in materieel opzicht dan ook geschonden. Nu ook het onderzoek naar het overlijden onvoldoende zorgvuldig is geweest, is daarnaast art. 2 EVRM in procedureel opzicht geschonden. Nu klager geen mogelijkheden heeft gehad om een schadevergoeding te verkrijgen voor de immateriële schade die hij heeft ondervonden door het overlijden van zijn zoon, is tot slot sprake van een schending van art. 13 EVRM.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 04-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0604JUD004899814

Zaaknummer: 48998/14

Rechters: G. Kucsko-Stadlmayer, T. Eicke, B. Lubarda, A. Harutyunyan, A.M. Guerra Martins, A.L. Bormann, S. Rădulețu en G. Kostanyan

Advocaten: A. Chatinyan en A. Sakunts

Wetsartikelen: EVRM art. 2 en EVRM art. 13

RECHTSPRAAK

Wick t. Duitsland, EHRM 4 juni 2024, nr. 22321/19

Wick is veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf wegens verkrachting en geweldpleging. Vervolgens heeft hij ook in de gevangenis iemand zwaar mishandeld, wat nogmaals tot negen jaar gevangenisstraf leidde. Hij is daarbij telkens weer overgeplaatst naar andere gevangenissen met een verzwaard regime. Daartegen wilde hij opkomen, maar door onduidelijkheid over beslissingsbevoegdheden over de overplaatsingen heeft hij dat niet effectief kunnen doen. Het EHRM oordeelt dat hem daardoor een concrete en effectieve toegang tot de rechter is onthouden, in strijd met art. 6 EVRM.

Klager is in 2007 veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf wegens verkrachting en lichamelijk letsel. In 2013 heeft hij een van zijn medegevangenen op een zeer gewelddadige manier mishandeld. Omdat hij als een groot gevaar werd beschouwd, is hij geïsoleerd in een streng beveiligde afdeling van de gevangenis geplaatst. Een rechtbank veroordeelde hem voor het incident tot negen jaar gevangenisstraf in een extra beveiligde inrichting. In hetzelfde jaar werd bij een psychiatrisch onderzoek vastgesteld dat klager een dissociatieve persoonlijkheidsstoornis heeft. Klager is vervolgens steeds overgeplaatst naar een andere gevangenis, waar hij steeds ook weer medegevangenen en medewerkers ernstig bedreigde. In 2017 is klager opgekomen tegen de overplaatsingen en heeft hij verzocht om vast te stellen dat hij definitief naar de gevangenis van Lübeck was overgebracht. Daarover hebben vervolgens verschillende rechters geoordeeld, die ook weer verschillend bleken te denken over de bevoegdheid van gevangenissen om hier beslissingen over te nemen.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat hij onvoldoende mogelijkheden heeft gehad om op te komen tegen de overplaatsingen en tegen de omstandigheden van zijn detentie. Het Hof stelt voorop dat het Duitse recht het voor gedetineerden mogelijk maakt om te procederen over gevangenismaatregelen, inclusief veiligheidsmaatregelen en overplaatsingen. Klager heeft van die mogelijkheden ook gebruik gemaakt. Tegelijkertijd is er in deze zaak veel verwarring ontstaan doordat steeds andere juridische begrippen werden gebruikt voor de

overplaatsingen, soms ook onjuist, en doordat het voor klager niet altijd duidelijk zal zijn geweest tegen welke gevangenis hij nu eigenlijk moest procederen. De tegenstrijdige beslissingen van de bevoegde autoriteiten zullen het voor klager moeilijk hebben gemaakt om te weten hoe hij verder moest handelen. Daardoor beschikte hij in feite niet over een concrete en effectieve mogelijkheid om een rechterlijke beslissing te verkrijgen over de veiligheidsmaatregelen en de overplaatsingen. Art. 6 EVRM is dan ook geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 04-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0604JUD002232119

Zaaknummer: 22321/19

Wetsartikelen: EVRM art. 6 lid 1

RECHTSPRAAK

Zouboulidis t. Griekenland (nr. 3), EHRM 4 juni 2024, nr. 57246/21

Zouboulidis heeft eerder bij het EHRM geprocedeerd over het ontbreken van toegang tot een rechter, waarbij het Hof hem in het gelijk heeft gesteld. Vervolgens heeft hij geprobeerd vanwege de geleden benadeling een schadevergoeding te verkrijgen. Zijn aanspraak daarop is in hoogste instantie echter afgewezen, omdat de ingeroepen bepaling niet zou strekken tot het toekennen van een recht op schadevergoeding bij onrechtmatige rechtspraak. Deze interpretatie was volgens het EHRM nieuw en kwam onverwacht, waardoor deze op gespannen voet staat met het rechtszekerheidsbeginsel. Nu deze hem opnieuw heeft afgehouden van de rechter, is art. 6 lid 1 EVRM ook nu geschonden.

Klager werkte vanaf 1992 als stafmedewerker op basis van een privaatrechtelijke arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd bij de Griekse ambassade in Duitsland. Hij maakte in 1998 zonder succes aanspraak op een ontheemdingstoelage, waarbij hij uiteindelijk door het EHRM in het gelijk is gesteld omdat de hierover op nationaal niveau gevoerde procedure in strijd was met art. 6 EVRM. Vervolgens heeft hij in Griekenland geprocedeerd over de schade die hij zou hebben geleden als gevolg van de nationale civielrechtelijke procedure over de toelage. In deze procedure werd hij in het ongelijk gesteld. In 2021 oordeelde de Griekse hoogste bestuursrechter hierover dat op zichzelf de staat aansprakelijk kon zijn voor schadeveroorzakend handelen, ongeacht de omvang ervan en ongeacht de vraag of de schade onrechtmatig of rechtmatig was veroorzaakt. Deze aansprakelijkheid kon in het algemeen ook handelen van rechterlijke organen betreffen. Een claim tot schadevergoeding kon echter juist niet ten aanzien van rechterlijk handelen worden ingeroepen. Daarom verklaarde de bestuursrechter de schadevergoedingsclaim niet-ontvankelijk.

Het Hof stelt voorop dat het oordeel van de hoogste Griekse bestuursrechter een inbreuk

oplevert op het recht op toegang tot de rechter. Het overweegt dat het element in de beoordeling ten aanzien van het niet kunnen indienen van een schadevergoedingsclaim nieuw en onverwacht was. Zeker nu in eerdere instanties die zich over klagers zaak hadden gebogen de kwestie wel ontvankelijk was verklaard, kwam deze nieuwe uitleg van de toepasselijke ontvankelijkheidsregels onverwacht. Bovendien ondervond klager daarvan extra nadeel, nu de regels hoe dan ook werden aangepast aan een nieuwe EU-richtlijn. Het Hof merkt verder op dat het eerder in deze zaak al had geoordeeld dat de gang van zaken in strijd was met art. 6 lid 1 EVRM. Een en ander betekent dat ook nu art. 6 lid 1 EVRM is geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 04-06-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0604JUD005724621

Zaaknummer: 57246/21

Wetsartikelen: EVRM art. 6 lid 1

ANNOTATIE

**Gunnarsson en Norddahl t. IJsland (EHRM, 24159) –
Onpartijdigheid in verkiezingsgeschillen*****J.L.W. Broeksteeg***

1. In deze uitspraak bevestigt het EHRM de in *Mugemangango t. België*^[1] ingezette jurisprudentie. Het gaat dan in de kern om de vraag of bij de toelating van leden tot de volksvertegenwoordiging de beslissing van geschillen omtrent de verkiezingen genomen mag worden door het parlement zelf, of dat deze geschilbeslechting aan een onafhankelijke instantie moet worden overgelaten. Het Hof liet in *Mugemangango* de beantwoording van deze vraag uiteindelijk in het midden; onder omstandigheden kan het parlement verkiezingsgeschillen beslechten. Maar het formuleerde wel drie voorwaarden waaraan deze procedure moet voldoen. 1. De procedure moet voldoende waarborgen van onpartijdigheid bevatten. 2. Nationale wetgeving moet de parlementaire beslissingsruimte voldoende beperken, met duidelijke criteria voor de beslechting van het verkiezingsgeschil. 3. De procedure moet voldoende procedurele waarborgen bevatten om tot een eerlijk, objectief en met redenen omkleed besluit te komen. Indien niet aan deze vereisten is voldaan, betekent dat een inbreuk op art. 3 EP EVRM (vrije en geheime verkiezingen) en onder omstandigheden ook op art. 13 EVRM (effectief rechtsmiddel). Art. 6 EVRM is overigens niet van toepassing, omdat verkiezingsgeschillen geen 'burgerlijke rechten en verplichtingen' zijn.

2. De *Mugemangango*-uitspraak heeft in de literatuur de vraag opgeroepen of het Hof nog enige ruimte laat voor beslechting van verkiezingsgeschillen door het parlement zelf.^[2] Wanneer zal een beslissing door het parlement voldoende waarborgen van onpartijdigheid bevatten? Relevant is dan onder meer wie precies beslist over verkiezingsgeschillen. In België oordeelde in eerste instantie een parlementaire commissie (in het voordeel van *Mugemangango*) en vervolgens de plenaire vergadering van het parlement (in zijn nadeel), inclusief de leden die gekozen waren in hetzelfde kiesdistrict als *Mugemangango* en die daarmee mogelijk hun zetel zouden verliezen indien zijn klacht gegrond zou zijn verklaard.

3. De IJslandse procedure is iets anders vormgegeven. De parlementaire commissie voor de geloofsbrieven geeft een oordeel; de plenaire vergadering van het parlement kan dat oordeel bevestigen of verwerpen. Het ingewikkelde IJslandse kiesstelsel (dat lijkt op het Zweedse en het Deense) kent zogeheten compensatiezetels, die moeten bewerkstelligen dat de uitslag, ondanks de districten, toch zoveel mogelijk de evenredige vertegenwoordiging benadert. De eerste klager verloor door een hertelling zijn compensatiezetel; de tweede kandidaat kreeg in een district, ondanks hertelling, net niet voldoende stemmen voor een zetel.

4. Zoals gezegd bevestigt het Hof de vereisten van *Mugemangango*. In de Belgische zaak werden de leden van de commissie voor de geloofsbrieven benoemd door loting; in IJsland zijn zij gekozen door het nieuw verkozen parlement, waardoor de samenstelling evenwichtiger is verdeeld over de parlementaire fracties. Daar staat tegenover dat het reglement ter zake niet voorziet in de mogelijkheid van terugtrekking van leden uit de commissie in geval van, bijvoorbeeld, een belangenconflict (par. 83). Daarnaast stelt het Hof vast dat in geval van mogelijke hertelling een groot aantal parlamentszetels in gevaar zou komen; het gaat dan om de compensatiezetels en de zetels in het noordwestelijke district, of zelfs die van alle parlamentsleden. Hoe dan ook zouden veel leden direct geraakt zijn door zo'n besluit en daarmee stemmen zij over hun eigen lot (par. 85). Het Hof stelt ook vast dat er geen regels zijn in geval van belangenverstrengeling van leden van het parlement (par. 86) en het trekt op dat punt een vergelijking met de jurisprudentie omtrent onpartijdigheid in de zin van art. 6 EVRM. Alle gekozen kandidaten in het noordwestelijke district en de kandidaat die in plaats van de eerste klager op een compensatiezetel was verkozen, hebben meegestemd, de geloofsbrieven bevestigd en de klachten van beide klagers verworpen (par. 89). Daarmee kent de procedure onvoldoende institutionele en procedurele waarborgen tegen politieke en partijdige besluiten in het parlement. Aan het eerste vereiste van *Mugemangango* voor het beslechten van verkiezingsgeschillen door het parlement, namelijk een procedure met voldoende waarborgen van onpartijdigheid, is daarmee niet voldaan. Hetzelfde geldt voor het tweede vereiste: een beperkte beslissingsruimte en duidelijke criteria. We kunnen daar kort over zijn: procedurele regels ontbraken goeddeels. Alleen de Kieswet en het reglement van orde van het parlement bevatten regels; een reglement voor de commissie voor de geloofsbrieven werd pas vastgesteld nadat klagers hun klachten hadden ingediend (par. 94). Bovendien was het criterium dat het moet gaan om gebreken in de verkiezingen, waarvan kan worden aangenomen dat zij gevolgen kunnen hebben voor de uitslag. Dat is vaag en zorgde ervoor dat de commissie voor de geloofsbrieven niet tot een eensluidende interpretatie daarvan kon komen (par. 95). Aan het derde criterium, een eerlijke en objectieve behandeling van de klacht en een voldoende gemotiveerd besluit, is wel voldaan. Klagers konden schriftelijk en mondeling hun klacht toelichten. Zij mochten verschijnen voor de commissie voor de geloofsbrieven. Er was voldoende onderzoeksmateriaal beschikbaar. De

aanbevelingen en voorstellen waren voldoende gemotiveerd. De plenaire vergadering van het parlement heeft uitgebreid (vijf uur lang) gedebatteerd over de klacht. Alle materiaal, behalve de vertrouwelijke stukken, was algemeen toegankelijk (par. 102 en 103).

5. In Nederland verloopt de procedure iets anders; hier oordeelt de ‘oude’ Kamer op grond van art. 58 Grondwet, over de geloofsbrieven en verkiezingsgeschillen. Dat zou de beoordeling wat onpartijdiger maken dan in geval de nieuw verkozen Kamer zelf oordeelt. Echter, in de oude Kamer kunnen natuurlijk leden zetelen, die belang hebben bij het verkiezingsgeschil, omdat zij opnieuw verkiesbaar zijn. Daarnaast geldt dat in Nederland kiesdistricten ontbreken; het land is feitelijk één groot district. Het is om die reden niet mogelijk om leden aan te wijzen die minder belang hebben bij een bepaalde uitkomst van een verkiezingsgeschil, omdat de uitslag in een ander district hen niet zou raken. In de literatuur zijn twee oplossingen voorgesteld. Bovend’Eert en Kummeling stellen voor dat de oude Kamer, en dan alleen de leden die niet opnieuw verkozen zijn, verkiezingsgeschillen beslecht.[3] Daarmee zou het parlement voldoende onpartijdig zijn – alhoewel hij nog onpartijdiger zou zijn indien alleen de leden die niet opnieuw verkozen *kunnen* worden, de verkiezingsgeschillen beslechten. Nadeel is dat een kleine groep Kamerleden overblijft die de verkiezingsgeschillen beslecht en het de vraag is of een besluit van deze groep aan te merken valt als een besluit van de Kamer. Bovendien hebben deze Kamerleden een politieke kleur en het is de vraag of deze kleur een rol speelt bij hun besluitvorming. Zolang dat niet uit te sluiten valt, is hun partijdigheid in het geding. Wat mij betreft is de oplossing van Trapman beter. Hij stelt voor om de beslechting van verkiezingsgeschillen initieel bij het parlement te laten, maar tegen een besluit daarvan beroep open te stellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.[4] Zij beslecht immers ook andere verkiezingsgeschillen én kan dat snel doen. Deze optie zou grondwetswijziging vergen. Dat duurt even, maar dan is zeker dat Nederland wél kan voldoen aan de criteria uit *Mugemangango* en *Gunnarsson*.

J.L.W. Broeksteeg

[1] *Mugemangango t. België*, EHRM 15 juli 2020, nr. 310/15, ECLI:CE:ECHR:2020:0710JUD000031015, EHRC 2020/0197, m.nt. Goossens/de Lange.

[2] Zie de noot van Goossens en De Lange onder *Mugemangango*; A. Mulder e.a., ‘Verkiezingsgeschillen in Nederland. Keurt de slager zijn eigen vlees?’, *NJB* 2021, p. 829-835; L.S.A. Trapman, ‘Kiesrecht, verkiezingen en verkiezingscampagnes’, Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 380-391. Zie verder: B. Michel, ‘Verkiezingsfouten en het onderzoek van de geloofsbrieven’, *NJB* 2012, p. 2180-2186; K.A.M. van Vught, *Verkiezingsgeschillen. Parlementair privilege of rechterlijk recht?*, Amersfoort: Celsus 2015; J.L.W. Broeksteeg, ‘De beslechting van

verkiezingsgeschillen en art. 3 EP EVRM', in: N.S. Efthymiou e.a. (red.), *De vele facetten van het staatsrecht* (De Lange-bundel), Nijmegen: WLP 2020, p. 211-224.

[3] P.P.T. Bovend'Eert, H.R.B.M. Kummeling, *Het Nederlandse Parlement*, Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 148.

[4] Trapman 2024, p. 388-391.

ANNOTATIE

Aydin Sefa Akay t. Turkije (EHRM, 59/17) – Immuniteit van internationale rechters in het licht van art. 5 EVRM

C.M.J. Ryngaert

1. De uitspraak van het EHRM in de zaak *Akay* betreft de vraag of de arrestatie of detentie van internationale rechters zich verdraagt met het mensenrecht op vrijheid, zoals bepaald in artikel 5 lid 1 EVRM. Aan internationale rechters komt immers gebeurlijk internationaalrechtelijke immuniteit toe. Vrijheidsontneming met betrekking tot dergelijke rechters komt dan op gespannen voet te staan met het in artikel 5 lid 1 EVRM neergelegde vereiste dat arrestatie of detentie ‘overeenkomstig een wettelijk voorgeschreven procedure’ en ‘op rechtmatige wijze’ dient plaats te vinden.
2. De zaak *Akay* betrof een Turkse rechter die werkzaam was bij het *United Nations International Residual Mechanism for Criminal Tribunals* (IRCMT). Het IRCMT is een internationale rechtbank die door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties werd opgericht op basis van Resolutie 1966 (2010). Het IRCMT is bevoegd tot de uitvoering van de overblijvende taken van de internationale rechtbanken voor het voormalige Joegoslavië en voor Rwanda, met name het behandelen van beroepszaken. De instelling zetelt in Arusha (Tanzania) en Den Haag, maar de rechters werken doorgaans op afstand, vaak in hun thuisland. Dat gold ook voor de Turkse rechter Akay.
3. Op 15 juli 2016 werd in Turkije een poging tot staatsgreep ondernomen, die door de Turkse autoriteiten aan de beweging van Fetullah Gülen werd toegeschreven, de FETÖ/PDY. Vermeende leden van deze beweging werden vervolgens op grote schaal opgepakt. De Turkse aanklager verdacht ook Akay ervan lid te zijn van de FETÖ/PDY. Hij werd op 21 september 2016 gearresteerd en in voorlopige hechtenis geplaatst. Voor zover bekend is hij de eerste internationale rechter ooit die is gearresteerd.
4. Akay voerde voor Turkse rechtbanken aan dat hij als internationale rechter immuniteit genoot en dus vrijgelaten zou moeten worden. De Turkse rechtbanken verwierpen zijn klachten. Zij oordeelden dat aan Akay geen persoonlijke maar alleen functionele immuniteit

toekwam, wat met zich meebracht dat Akay alleen immuniteit zou genieten met betrekking tot activiteiten die verband hielden met de uitvoering van zijn functie als internationale rechter (dus niet voor zijn lidmaatschap van de FETÖ/PDY). Bovendien besloten de Turkse rechtbanken dat, ook al is hij een internationale rechter, hij geen immuniteit kan invoeren jegens zijn eigen staat.

5. Het EHRM was echter van oordeel dat hij wel degelijk persoonlijke immuniteit en onschendbaarheid genoot, vergelijkbaar met diplomatieke immuniteit en onschendbaarheid (par. 121). Derhalve was de interpretatie van het immunitetsleerstuk door de Turkse rechtbanken voor Akay niet voorzienbaar en niet in overeenstemming met het beginsel van de rechtszekerheid overeenkomstig artikel 5 lid 1 EVRM (par. 129). De door Turkije bevolen voorlopige hechtenis van Akay was dan ook een schending van artikel 5 lid 1 EVRM.

6. In de rechtspraak van het EHRM komen internationale immuniteiten doorgaans aan bod in de context van het recht op toegang tot een rechter krachtens artikel 6 EVRM. De vraag die het EHRM met name behandelt in deze rechtspraak is of de beperking die de immuniteit van een staat, een staatsfunctionaris of een internationale organisatie stelt aan dit recht, evenredig is ten opzichte van het nagestreefde doel.^[1] De zaak *Akay* laat zien dat internationale immuniteiten ook van belang kunnen zijn in de context van artikel 5 EVRM. De internationaalrechtelijke normen (van verdragsrechtelijke dan wel gewoonterechtelijke aard) waarin deze immuniteiten verklankt zijn, dienen immers in aanmerking te worden genomen bij de toetsing of arrestatie of detentie van een persoon aan wie immuniteit toekomt 'overeenkomstig een wettelijk voorgeschreven procedure' en 'op rechtmatige wijze' heeft plaatsgevonden.

7. Zoals gebruikelijk is het EHRM in de zaak *Akay* terughoudend bij het eigenhandig vaststellen van het bestaan van een internationaalrechtelijke immuniteit. Het Hof is immers slechts bevoegd om het EVRM toe te passen en te interpreteren, niet om het internationaal publiekrecht uit te leggen (par. 119). In zijn rechtsvinding baseerde het EHRM zich daarom vooral op reeds gegeven gezagsvolle interpretaties van de internationaalrechtelijke immuniteit van Akay, met name afkomstig van het *UN Office of the Legal Counsel* (de juridisch adviseur van de VN, die namens de secretaris-generaal van de VN spreekt) en van de Voorzitter van het IRCMT (par. 122-123). Beiden waren van oordeel dat aan Akay immuniteit toekwam. Het EHRM is echter niet louter een doorgeefluik. Door de VN-interpretatie judicieel te bekrachtigen stelt het EHRM een juridische werkelijkheid vast, die invloed uitoefent op hoe nationale rechtbanken en andere internationale hoven en rechtbanken immuniteit benaderen.^[2]

8. De EHRM- en VN-interpretatie van de internationaalrechtelijke immuniteit die toekomt

aan rechter Akay lijkt me overigens overtuigend te zijn. Het uitgangspunt van de analyse is artikel 29 van het Statuut van het IRCMT, dat voor de reikwijdte van de immuniteit van de rechters bij het IRCMT verwijst naar het Verdrag over de Voorrechten en Immunities van de VN (1946), en verder bepaalt dat de rechter immuniteiten genieten op gelijke voet met diplomaten “when engaged in the business of the Mechanism”. Zoals het EHRM terecht overweegt, is dit artikel 29 identiek aan artikel 5, Section 19 van het VN-Verdrag uit 1946, dat voorziet in diplomatieke immuniteit voor de secretaris-generaal van de VN en zijn plaatsvervangers (*assistant secretary-generals*). Dat betekent dat rechters van het IRCMT, zolang zij in functie zijn, volledige persoonlijke immuniteit en onschendbaarheid genieten ten aanzien van de uitoefening van rechtsmacht en het nemen van dwangmaatregelen door staten. Daarbij is het inderdaad niet relevant dat rechter Akay zijn taken van op afstand vervulde, zoals het EHRM overweegt in par. 121.

9. Nu is het wel zo dat een groot aantal verdragen internationale rechters die onderdaan zijn van de gaststaat uitsluiten van bepaalde diplomatieke voorrechten en immuniteiten.[3] Deze uitzondering voor eigen onderdanen is echter slechts relevant voor de verhouding tussen de internationaal rechter en de *gaststaat*. De gaststaten van het IRCMT zijn Nederland en Tanzania. Turkije is weliswaar de staat van nationaliteit van rechter Akay, maar niet de gaststaat; derhalve kan Turkije de immuniteit van Akay niet opzijschuiven. Verder geldt, zoals het EHRM ook terecht aangeeft, dat Akay niet kan gelden als diplomatiek gezant van Turkije, die op basis daarvan aan de jurisdictie van Turkije zou zijn onderworpen. Een internationale rechter mag dan wel genomineerd zijn door een staat (*in casu* Turkije), maar dat betekent daarmee niet dat hij als zodanig (de belangen van) Turkije vertegenwoordigt (par. 128).

10. De uitspraak van het EHRM in de zaak-Akay is daarmee internationaalrechtelijk overtuigend. Ze maakt voor de hele internationale statengemeenschap duidelijk dat internationale rechters, zolang zij in dienst zijn, immuniteit en onschendbaarheid genieten, ook met betrekking tot procedures die tegen hen worden gevoerd in hun staat van nationaliteit. Gezien het belang van onafhankelijke internationale rechtspraak is dit niet meer dan logisch.

C.M.J. Ryngaert, hoogleraar internationaal publiekrecht, Universiteit Utrecht (Utrecht Centre for Accountability and Liability Law)

[1] Zie voor een grondige analyse: M. Kloth, *Immunities and the Right of Access to Court under Article 6 ECHR*, Leiden/Boston: Martinus Nijhoff 2010.

[2] Zie hierover A. van Aaken en I. Motoc (red.), *The European Convention on Human Rights*

and General International Law, Oxford: Oxford University Press 2018.

[3] Zie bijv. artikel 23 van het zetelakkoord tussen het Internationaal Zeerechttribunaal en Duitsland, of artikel 13 van het zetelakkoord tussen het *Iran-US Claims Tribunal* en Nederland – zie voor een bespreking L. Pasquet en C. Ryngaert, 'Privileges and Immunities of International Courts and Tribunals', *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*.